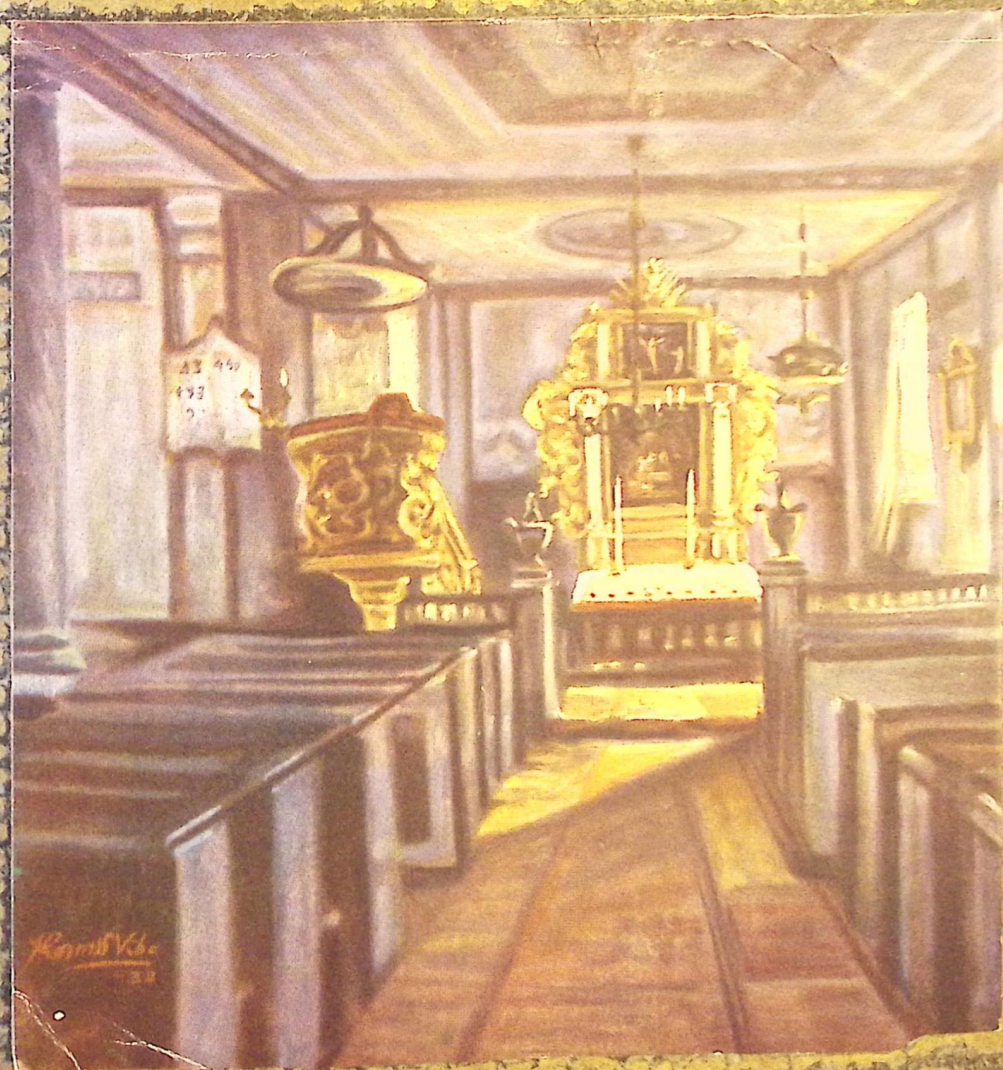

RINGERIKE.

RVE

AKSJESELSKAPET
FOLLUM FABRIKKER
HØNEFOSS

Tilhører
Ringerikes Museum

RINGERIKE

1953-54

UTGITT AV

RINGERIKES UNGDOMSLAG
OG RINGERIKES MUSEUM

VED

ELLEN HALS

HARALD VIBE - ALF E. VILJUGREIN

INNHold

	Side
Omslag: Interiør fra Hole gamle kirke, gjengitt i 4 farver etter maleri av Harald Vibe.	
Elling M. Solheim: Det evige treet.....	3
Fredrik Schjander: Krokkleiva	4
Thorvald E. Solberg: Gammeldoktorn.....	9
Elling M. Solheim: Greven av Tyrifjord	12
V.V.: Slepebåten Grev Wedel som i 78 år dro tømmer over Tyrifjorden	13
O. Delphin Amundsen: Prestevalg og prester i Norderhov 1624 og 52	15
Thorvald E. Solberg: I skomskøtte	17
Winju: Dans og dramatikkk	17
V.V.: Pjåkerud	22
Karl Vibe-Müller: Forhistorie omkring Stavhella.....	23
Erling Bjørke: «In memoriam» eller gravskrift?	25
Hurums dagbok	26
Erling Bjørke: Om jarnpeisen på Sandumsetra.....	28
Anders Viljugrein: Gammelt fra Holleia	29
V.V.: Vivat Norge	30
V.V.: Da Holekjerka brant.....	31

Det evige treet.

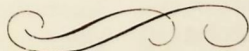
Her er grana, vesle gutten min,
nå vi bærer den i stua inn.
Pynter den med glitterstasen fra ifjor,
gull og sølv og vene farger.
Tenner lys så allting skinner
og forteller oss om *barnet*,
himmelbarnet,
det som sendtes til vår jord.

Du har store, blanke øyne du.
Kjenner ikke verdens nød og gru.
Griper hele julegleda, rein og klar.
Hører klokkene som kimer
inn til helg og høgtidsstunder.
Tenker på det vesle treet,
vintertreet,
det som feltes av han far.

Ja, slik er det: Treet måtte dø
for å bli i sinnet ditt et frø.
Spire der i barnedømmen, skjær og blå,
bli det *store* juletreet,
det som favner over jorda.
Som det eviggrønne treet,
Kristustreet,
døde for i glans oppstå

Hør, så stilt det ble i skog og grend!
Julestilla — ja du kjenner den?
Senker seg fra himmelheimen langsomt ned.
Nå er julekvelden kommen,
den du venta på så lenge.
Gi meg handa di, nå går vi
inn så får vi
høre julens budskap: *Fred.*

Elling M. Solheim.

Krokkleiva.

«Men denne Klevs største Værd
er det, at den aldrig er liig sig selv.» —
(Bernhard Herre: Krogkleven).

Den som kommer og skal opp kleiva for første gang kan ikke være i tvil om at han er på rett vei når han står ved foten av den.

Brutalt og uten overgang går den rett til vær's. — Men selv om ingen kan være i tvil så burde Kleiv-kona stå nettopp her ved foten av kleiva som hun gjorde i gamle dager. Hva tar hun seg egentlig til der hun står inne i parken på Sunnvollen? Nei, tilbake på plass med henne! Bare der har de ordene mening som står på platen hennes:

Kallen står på toppen,
han mangel skilling får!
Men ingen slant til kleven!
Jeg længselsfuldt her går
og venter på at veien
engang skal bli så bra,
at jeg kan pusle opad
og mand i favnen ta.
Han gjør nok vei til byen,
men ei om Tyrifjord!
Det skarnet står deroppe,
han holder kleint sit ord.
Giv derfor hid en skilling!
Da snart skal bli god vei,
så går vi glade opad,
både du, min ven, og jeg. —

Så tar vi fatt på oppstigningen! Men las oss ta det med ro så vi får med oss alt! Da bruker vi nok et kvarters tid for å komme til det stedet hvor den gamle kleiva kommer inn fra venstre på den hvor vi nå går. «Nordkleiva» eller «Gamlekleiva» kalles den. Biskop Jens Nilssøn som dro flere ganger over skogen her på visitasreiser for 350 år siden skriver i sin dagbok om det siste stykket av veien nedover denne kleiva: «Saa komme wi strax til Krogkleffuen och droge ofuer en suar sten mael kallis Hampeager och saa framdelis ned for kleffuen i noruest til

Hanssekleffuen, ½ fiering, saa ther fra ½ fiering ned til Krogsund». —

Her hvor vi nå tar vår første hvil kom biskopen inn på en annen kleiv, Hanssekleiva, skriver han. Der må altså alt i hans tid ha gått ned en kleiv gjennom det samme skaret hvor vår Krokkleiv går nå. Når Peder Anker har fått æren av å ha bygget vei i Krokkleiva så er derfor ikke det helt fortjent. Riktignok har han bygget ut kleiva til det den er idag, men veien var der før hans tid og den var kanskje, ihvertfall den siste tiden, like bra som hans, selv om den var noe smalere. Innenfor vår kleiv finner vi den dag idag spor etter denne gamle veien opp her. Den har sitt eget navn også, Moingveien, kanskje kalt så etter Modum-folket som vel hadde den korteste veien til Oslo nettopp her når de tok over Tyrifjorden.

Jo lenger vi kommer oppover jo mindre ser vi til den gamle veien. Den er nok sprengt bort og rasert under anlegget av den nye. Men et sted finner vi ihvertfall tydelige spor, ikke bare etter en primitiv sti, men etter solid arbeid på en kleiv med en bredde på 3—4 meter. Denne bredden er den som i gamle dager var factsatt for bygde-, kirke og tingvei. «Kongeveien» skulle være 8—9 alen bred, det vil si 5—6 meter. Den bredden har Peder Ankers vei og kleiv. I 1807 var den i kjørbær stand.

Den gamle veien vi finner spor etter her har altså vært en kjørevei i sine siste år. Den har sikkert slynget seg oppover og vært et mesterverk i veibygging slik som vi ennå kan se eksempler på mange steder i landet. Men Peder Anker var mannen som elsket den rette linje, og når vi vet det, kan vi forstå at han raserte en vei som gikk i slyng oppover her. Vi ser andre steder også hvordan han har lagt vei-arbeidet an etter den rette linjes prinsipp. Han har gjort det helt uten hensyn til omkostninger og uten respekt for forfedrenes verk slik at en ofte må stanse opp i undring over resultatet når en går veien hans fra Jonsrud til Sundvollen og vet hvor den tidligere kjøreveien gikk.

Johs. Flintoe: Klevstuen. (Antagelig fra slutten av 1820-årene.)

Vi er godt og vel halvveis når vi tar en ny pust i bakken ved «vanninga», en vanntro på venstre side som har tilsig fra en kilde som aldri er rent tom selv i de mest navngjetne tørkeperioder. Her hvor vi nå sitter og tar en hvil, satt det en sommerdag for 120 år siden en fremmedkar og ventet på to andre som han hadde overnattet med på Kleivstua. De to var seg imellem blitt enig om å la fremmedkaren gå alene i forveien. De ville at han uten følge skulle oppleve det praktfulle rundskuet som de visste ville virke helt overveldende på ham. De hadde nemlig ikke vært på Dronningens Utsikt, og Kongens Utsikt eksisterte ikke dengang. Når han hadde stanset for å vente på de andre akkurat her ved vanntroen, så var det fordi han leste sitt eget navn med store bokstaver på fjellveggen her: «Adam Oehlenschläger» stod det. — Den første som kom ned kleiva av de to han ventet på var den danskfødte Johan Dahl som hadde slått seg ned som bokhandler i Oslo. Og denne Dahl forteller i sine erindringer sannheten om Oehlenschläger og pannekakene. Oehlenschläger gav med dikterisk begeistring

uttrykk for turen ned kleiva. Da så tredjemann kommer nedover mot dem foreslår Dahl at Oehlenschläger skal overraske den kommende med en høyst prosaisk bemerkning. Oehlenschläger er straks med på notene og han møter da den nyankomne med dette spørsmål: «Tror De, Krog, at vi når vi kommer ned til — hva var det nå det het — Sundvollen ja, at vi der kan få en eggepannekake?» — Spøken var meget vellykket, men den gikk senere, skriver Dahl, i forvansket form, med tillegg, fra munn til munn i Oslo. — Og det har den gjort helt ned til våre dager. —

Merkelig nok var ikke Krokskogen og det helt ukjent for romantiske landskapet der så danske maleren Oehlenschläger fra før. Den norske maleren Erik Pauelsen hadde i 1788 vært i Norge og malt norske prospekter. Hans maleri fra Krokkleiva (Nordkleiva) som er gjengitt her, er det eldste kjøpt av kronbilde vi har av kleiva. Det ble kjøpt av prins, den senere kong Fredrik VI og hengt opp i Fredriksberg Slott. Oehlenschlägers far var forvalter på slottet og den unge Adam har sikkert fått det første sterke inntrykk av Norge

Prins Oscar II kjører i karjol med prinsesse Marie av Nederland opp Krokkeiva 1867. (Etter tegning av Fritz von Dardel.)

og norsk natur fra dette bilde. Maleriet eies av Statens Museum for Kunst men er overlatt den danske konge til anvendelse og henger i Christian IX' palæ i Kjøbenhavn.

Oehlenschläger gav forøvrig i sin «Norgesreisen» rikelig igjen for det hans venner hadde latt ham få se på turen over Krokskogen. Den eneste illustrasjon i hans diktcyklus er fra Krokkeiva og han skrev til Kleiva en hyldest hvorav her bare skal gjengis noen linjer:

Du skjønne Kløft! Og vil jeg dig ved Harpen malerisk besyng? — Af Venner samler sig en Klynge, som lyttende tilsmiler mig. Jeg kan det ei! Mon ord formaar at skildre denne stolte Scene? —

Fra Hønen hvor Oehlenschläger og hans følge var innom hos Truls for å spise og bytte hester, fortelles også en historie. Da Truls hadde hilst på Oehlenschläger sa han: «Jeg tror du har vært her før.» — «Da må det være 500 år siden», sa Oehlenschläger. «Det kan nok ha sin riktighet det», sa Truls, «for jeg minns at jeg bare var smågutten dengang». —

Det var noen norske og tyske studenter som i begeistring hadde skrevet navnet til «Nordens Dikterkonge» på fjellveggen. De hadde gått nedover tidligere på morgenen etter å ha sovet under samme tak som Oehlenschläger om natten. —

«Omtrent midt i kleven ved den såkalte «St. Olavs Kilde», skriver Dahl om kilden ved «Vanninga». Og Oehlenschläger griper med en gang dette point og skriver i sitt dikt herfra .. hvor

Olafs kildetaarer rinde.» — At også dette skal være en Olavskilde bringer en uvilkårlig til å tenke på en bemerkning av foged Wiel i hans «Beskrivelse over Ringerige og Hallingdals Fogderier» fra 1743. Fogden var en realitetens mann, det fulgte vel med hans yrke, og han bemerker tørt i anledning av de mange Olavs-kilder at «der findes nok af saadanne Kilder som springe ud af helt Bjerg, og skulde han paa en miraculos Maade have opvakt dem, kunde denne Konge ikke andet i sin ganske Regjering have gjort, end oppvækket Kilder.» —

Men hva har ikke Olavs-legender gitt menneskene av håp og glede og styrke gjennom tidene? Og hva er naturligere enn at det nett-opp på Krokskogen tidlig ble fortalt eventyr og sagn om denne kongen som hadde vært så sterkt knyttet til egnen? Og at dikt og virkelighet fra hans barndoms skog her ble flettet sammen med hans forkynnelse som vel også måtte fortone seg som et eventyr for store og små dengang. — Her drog pilgrimmene over skogen i middelalderen i usvikelig tro på at denne skogen måtte stå under Hellig Olavs særlige beskyttelse, her hvor han hadde streifet om i sine barne- og guttedager. Ved St. Olavs kilde på Midtskogen har de rastet og holdt andakt i takknemlighet for at de er kommet velberget hit og med bønn om at kongen må hjelpe dem videre frem gjennom denne skogen hvor den som gikk ubevepnet aldri kunne føle seg trygg. Ytterligere styrket i troen på at Hellig Olav har holdt sin hånd over dem er de blitt da de kom ned kleiva og over til herberget som Hamar-bispen hadde opprettet i sin som-

Erik Paulsen: Pasagen i gjennom Krokkeiven ved Ringerike i Norge. Optaget 1788.

I. C. Dahl: Krogkleven. (1826)

mer-residens på Storøya, og der fikk se de forholdsregler som biskopen hadde funnet det nødvendig å ta mot ugjerningsmenn. Men så hadde riktignok også bispemesteren opplevet å våkne en morgen og se Tyrifjorden full av fremmede skip med vepnede styrker ombord. Det var Sigurd Ribbung som i 1222 trakk denne flåten opp fra Drammensfjorden. Sigurd slo seg senere på året ned på Frognøya som bispens nærmeste nabo og dette naboskap skulle såvisst ikke gjøre forholdene tryggere. Nei, rene festningsverker måtte til! Det skal være spor etter dette arbeidet fremdeles derute enda det må være nærmere 500 år siden anlegget ble nedlagt. Biskop Jens Nilssøn besøker nemlig øya 15. januar 1593 og alt dengang er det hele redusert til en kulturhistorisk seværdighet. Det fremgår av dagboken, der det står «... siden til øen der som bispemesteren i Hamar hadde i gamle dager sin vaaning, en skjøn muret gaard staar endnu tilsyne.» —

Kommet opp på platået ovenfor vanntroen ser vi at veien videre oppover har en rimeligere stigning enn vi har vennet oss til her i kleiva. Den som vil se restene etter den eldre kjøreveien skal gå 10—15 meter inn her, over den

lille åpne sletten på venstre hånd, og så søke nedover i terrenget. —

Deretter går vi videre oppover dette linjette stykke «spasservei» midt i kleiva. Nå begynner fjellet på begge sider å presse seg sammen og vi går inn til «Klevens svimlende Portal». — Med disse 3 ord har Wergeland gitt en karakteristikk av Krogkleiva som ingen har gjort ham etter. —

Oppe på toppen av den rette bakken har to av våre mest kjente kunstnere stått og malt sine bilder av Krogkleiva. Det er I. C. Dahl og Thomas Fearnley. Deres bilder, som er gjengitt her, er antagelig begge malt i 1826 eller malt senere etter skisser tatt den sommeren. Vi kan vel kanskje også gå ut fra at de har vært deroppe samtidig, for de var tross aldersforskjellen svært gode venner. Læremesteren Dahl var denne sommeren 38 år og hans tidligere elev 24. — Når vi her fra toppen av bakken svinger inn til høyre kommer vi til steder hvor det ville bli svært trangt om plassen hvis vi anbragte samtidig alle de som har stått og malt her i årenes løp.

Alt i 1841 forteller Bernhard Herre i sine «Erindringer» at han har sett mangfoldige bilder fra Krogkleiva. «Men», sier han videre, «ikke eet der kan gjøre Fordring paa synderlig

Thomas Fearnley: Krogkleven (1826).

Opmærksomhed. En maler kan kun gjengive os Krogkleven halvt, han kan holde den i den heldigste Belysning og sige: «Saaledes er den i et Øieblik», og vi troe gjerne, at denne Skygge og dette Lys har hvilet over Landskabet i det Nu som han greb; og vi maae nøies hermed; men hine ustadige Reflexer, der her gjøre Partierne tusinfold mere tiltrækkende, — dette Spil kan Maleren ikke gjengive.» —

En dag ut på sommeren samme året som Dahl og Fearnley var her, stod en ung engelskmann i kleiva og tegnet en skisse. Skisseboken falt ut av hendene på ham og ned i bekken og det var bare såvidt at han fikk reddet den iland igjen. Dermed oppgav han videre tegning i Krokkleiva men hans skisse fra Dronningens Utsikt lever. Denne unge englander, Edward Price, gir oss en beretning om turen fra Jonsrud til Sundvolven langs den nye veien og ned den nye kleiva. Hans dagbok er senere utgitt og han forteller at han gikk hele strekningen tilfots og alene, noe som var ganske enestående dengang. Han er den første vi kjenner som spiste pannekaker på Kleivstua. —

Vi har riktignok så tidlig som fra 1807 i Leopold von Buch's «Reise durch Norwegen» en meget kort beretning om hans reise over Krokskogen, «Hvor», som han skriver, «bjørn og ulv streifer om i flokker.» Men von Buch var naturvidenskapsmann og han er rent utrolig ordknapp når det gjelder selve turen. Om veien og kleiva som dengang var helt nyanlagt og utvilsomt imponerende byggverk, har han ingenting å si.

Den første nordmann som skriver noe om Krokskogen og kleiva i nyere tid er F. O. Juell i sin bok «En gammel Jægers Meddelelser». Han færdes deroppe fra 1820-årene og utover i en lang årrekke. Riktignok omtaler han kleiva bare i forbindelse med jakthistorier, og om Kleivstua har han ikke annet å si etter det første besøket at det er «kun en liden Stue med Torvtag, Vinduerne smaa og Ruderne paa gammel Vis indfattede i Bly.» — Men ellers inneholder hans bok en hel del opplysninger om personer og steder, om jaktmuligheter og jaktutbytte foruten atskillig stoff av lokalhistorisk interesse. —

Vi forlater de «maleriske» stedene, går opp en kort kneik og stanser øverst her hvor veien svinger inn til høyre. Høyt oppe i bergveggen på vår venstre side har vi «Løkkepotta», et hull inn i fjellet. Kan du klare å kaste en sten inn

der så den blir liggende, ja, da vil lykken stå deg bi. —

Men vi må videre og kommer her inne i svingen til et kort tverberg med front oppover kleiva. Det er «Doktorberget». Vi finner et kors på fjellveggen. Det står der til minne om den unge legen Carl Nicolay David Swensen som ble drept her da hesten kjørte ut med ham etter et sykebesøk på Krokskogen den 2. oktober 1844. Skjønt dette korset bare har stått der i noe over hundre år er det som det skulle ha fått noe av middelalderens mystikk over seg. Gå nærmere, og du vil se at korset ikke lenger bare er malt på fjellveggen men det er som det harde fjellet har tatt det til seg, gjort det til ett med seg selv og selv har tatt rødfarven for å gi korset liv utover all tid. Og du kan ha gått forbi dette korset i dage og år på din vei nedover kleiva, vel vitende at det er der, men uten å ofre det et blick eller en tanke, for så en dag å stanse opp og undre deg over den friske farven det har fått siden du sist så det. Nå skinner det deg imøte! Det er som ukjente krefter til alle tider gir dette korset nytt lys og ny farve. —

Så har vi bare den siste harde kneika igjen. I bakken her stod Jørgen Moe i skumringen en januar dag i 1830. Han hadde ligget syk hjemme på Mo i julen av det første anfallet av den nervøsiteten som han senere led under i mange år. Men nå var han på vei til Oslo, fast bestemt på å gå opp til artium om sommeren. Herfra hvor han stod så han for siste gang utover hjembygden helt frem til Mo. Vi kan vel forstå hans glede og takknemlighet da han noen år senere, mens han var huslærer hos familien Aall på Nes Jernverk, fikk sendende fra sin venn maleren Bernt Lund et bilde av utsynet fra Krokkleiva malt nettopp på dette stedet. Han skriver i den anledning til vennen Peter Brock: «Fra Lund har jeg faaet hans «Krogkleven». Jeg er ham hjertelig taknemmelig. Da jeg saa nedad den første Gang og med eet Blik om fattende Sundvoldengene, Nordrehaug og Moe, troede Aall jeg var bleven gal. Jeg raabte: Paal! ud med Baaden! for jeg syntes livagtig, jeg stod ved Sundvold-Pladsen, og Fjorden laa blaa og blank, og der boede Folk ved Nordrehaug og paa Mo! Ak, hvor dog Ringerige er deiligt! Og hvilke Folk der ere og har været!»

Da han stod der i januar kvellen var han nok ikke så glad men vi vet at det møtte ham en overraskelse da han kom opp kleiva. Der stod

Asbjørnsen og ventet på ham og etter å ha overnattet på Kleivstua drog de neste dag inn til hovedstaden hvor Moe tok artium om sommeren, Asbjørnsen derimot først tre år senere. —

Her oppe på toppen, rett utenfor porten til Kleivstua, stod Kleiv-kallen i mange år. Han var malt på en jernplate akkurat som kona nede ved foten av kleiva, trygt forankret med bolter og jern sammen med bøssen. Han var en tufsete mannsling med nisselue og det er ikke så godt å si hva han egentlig skulle forestille. Men vi tilgir ham alt. For i hans verselinjer på norsk, engelsk og tysk finner vi denne enkle og vakre hyldest til Krokkleiva:

Jeg vandred vidt på jorden,
men sjelden dog jeg fandt
naturen stor og skjøn
som her på Klevens rand.
Her fjeldet dalen favner,
og i dens skjød så tyst
sig vugger Tyrifjorden
som barn ved moders bryst.
Ei sandt: enhver bør se det,
men veien er så slem.
Giv derfor hid en skilling
så blir den snart bekvem.

Fredrik Schjander.

Gammeldoktern. Barndomsminner.

Av Thorvald E. Solberg.

Det var engang en skytter, som var ute i skogen, så møtte han myrsnipen.

«Kjære vene, skyt ikke mine barn,» sa myrsnipen. «Hvad er det for noen, som er dine barn da,» spurte skytteren. «De vakreste barnene i skogen går er mine,» svarte myrsnipen.

Akkurat slik er det også i den bygden, hvor jeg kommer fra. Det nytter ikke for folk fra andre bygdelag å komme å si noe slikt som: at andre bygder er like vakre — eller vakrere. Helst hvis det er gammelt og fornuftigt folk, som noen vil innbille slikt moderne prat, så står de vel og hører etter en stund, men så forteller de også uvegerlig om studenten, som kom like fra Kristiania, og fikk se utover bygda — og blei der hele sitt liv. Studenten? — ja for i gamle dager var der bare en student i bygda — foruten presten og skrivern og alle de andre kondisjonerte venteligvis. Men det var bare en student, som var slett og rett bonde og gardbruker. Og det var just nettopp denne studenten, som hadde forvillet seg så langt, at han hadde fått skue det forgjettede landet.

Skulle gå fottur han, da måtta — og var kommet like fra Kristiania gjennom Bærum og

forbi Bærumsverket, og Jonsrudkleivene og Granbakken forbi Steinsvøllen og Bruløkkene og Rethella og Midtskogen og Tørje — just de samme trakterne, hvor de ferderes han Asbjørnsen og n' Bernhard Herre, — som har skrivi så mange skrøner og eventyr. Og så til syvende og sist, så råkete'n tel å komme fram på stupet ved Kongens utsikt, nettopp som sola randt —: Der lå bygda da, ser de —. Og det er sant, især om høsten når rugen er skjær og står og duver mannshøi og med aktrer som går like til fjords og speiler seg og glitrer som et silkehav i sola — da er det vakkert.

Studenten stakkar, han mistet både mål og mæle han, og det lofte han at: «her vil jeg leve og her vil jeg dø,» sa studenten.

Og det er sant, han holdt ord. Han kjøpte seg gard og blei der hele sitt lange liv — helt til han flyttet, som de sier — flyttet himante og bort på kjerregarn.

No er det jo blitt store forandringer i denne bygda også da, med bilruter og en ørliten dambygden — så no er det lett vint å komme til Drammen og inn til hovedstaden — når en bare har skillinger —

Men før i tia og enno den dag idag er det mange av gamlekarene, som aldri har vært utenfor, og slike folk nytter det aller minst å komme og prate til om andre bygder: at de er så og så gilde.

Skal det no endelig gå ut på å skryte, på ringeriks mål til og med så kan nå vi også kjøre op med Halvdanshaugen, hvor det ligger begravet hode til Halvdan Svarte — han som drokna i Randsfjorden — De husker. Og kjerke har vi, som er bygget av selveste Olav Digre, og som står den dag idag. Og på den andre garden du ser derborte, bodde han kong Ring, og straks bortenfor på Helland bodde Sigurd Syr — Syr betyr gris riktignok. Men sjøl var han ingen gris, men han var en framifrå gardbruker, atåt han var konge. Og så kalte dom'n syr, da måtta. Og hvis som atte det er noen, som enda ikke har fått nok, så sier dom at sjølveste Fridtjof den Frøkne bodde her i bygda, og det var like ut med småøiene at han rykket slean hans kong Ring op tur isen — «Hadde jenta si opi slean han måtta — hu Inbør, annars er det vel ikke sikkert han hadde våga livet sitt bare for den gamle kællens skyld hi, hi. — Men sitter vi sammen utover kvellen — Jensekastern, han som er så gammel at ingen kjenner alderens hans, og har en aldri så liten kaffedokter for oss, eller vi ligger på meiting sammen og har kveilet oss på en av småøiene for natta og venter på solrenningsleite — og fiskebett — da hender det, at jeg får Jensekastern til å fortelle om andre gammelkarer, men ikke så gamle som disse kongerne, men som nok var goe nok småkonger de også.

Da forteller Jensekastern om folk, som han selv tydelig har kjendt eller hørt jeti slike som — gammelprosten, og kaffein, og skrivern (Jørgen Salicat Fyrst) — ja også gammeldokter'n da. Og engang da det holdt på å bli krig, har Jensekastern sett en virkelig general med render i boksa så breie som så — hi, hi — —. Og mens kaffen står og småputrer og letter på lokket, stiller Jensekastern forsiktig med den vesle varmen. Vondt for ved på småøiene måtta. Og de eldgamle fingrene krocket som haukeklør fomler varsomt etter spelkommen og kaffehanken — så putter han ettertensomt skråtobakkstugga ner i messingdåsen — tvi ..

«Fortell no' gammelt da — Jensekastern,» sier jeg og strekker meg godt på de velsignede steinhellene. Og så kommer de glidende som på lan-

terna magica og med fjorden og akrene og gardene og hele bygda som bakgrunn — som silhuetter kommer de fram alle gamlekarene, med skarpe konturer. Det er nesten som om Jensekastern stiger og blir en slags stor og mektig impressario, som gir hver av portrettene en malende påtegning, mens sommernatta står halvlys og visker ut garder og hesjer innover bygda.

En og annen gang hugger han fortellingen av med et skarpt: «er du med?» som for å overbevise seg om at auditoriet ikke har dormet av på andre sida av kaffevarmen.

«Hvem som kan veta å det er for folk, som ferdes etter veiene nå for tida — jagar forbi i biler som dom hadde livet til låns.

Nei i gamle dager fantes det ikke en gjetergutt, som ikke kjente doningene til alle storkara — ja til bøndene au for den slags skyld. Så blei det til å stå å regne ut hvad slags ærend dom fo'r i. — Lensmannsskyss — panting borti innbygda etsteds venteligvis, jormorskysss — gammelprosten i sognebud til en og annen, som skulle — flytte. Skrivern stor og tung og helst om lørdagskvellene for å få seg en vel fortjent l'hombre etter ukens slit, og så doktorgampen med en mann oppi med støvfrakken flagrende om sommeren, og skrubbskinnsjels med rødt skjert om vinteren.

Gammeldokter'n ja — bygdas skrekk, men allikevel fattigfolks trøstermann i nødens stund. Du skulle hørt målet på'n! Det var som det kunne vekke liv i dauinger. Og det sa dom tydelig, at han hadde blåst liv i skrivern dengang rauen hadde rent ut me'n i Kværnbergbakkene.

Slapp ikke taumane han, sju — bare fillene att ta'n måtta. «Så lenge det er liv er det håp sa gammeldokter'n, og litt lenger au, sa bygda — bare han når fram i rett tid — Herren for dågra meg for karbruk au lell, er du med? Det værste var nå, at det ikke gikk an å regne med gammeldokter'n hverken i brølloper eller ved l'homberbordet. Der måtte de alltid ha stedfortreder.

For kommer det så sant doktorbud på garden, der han var, og sa, at det var fare på ferde, så skauv han ratt talrikken fra seg mitt i medan og korta kasta'n selv om han satt med melding på hanna. — Samme åssen været var — doktern strauk på dørr.

Men Gud nåde den, som hentet doktor i måfå.

tyttebær, og blåbær i Guds velsignels. Å, så fort som tida gikk! Når det var vår så visste en ikke av før det lei langt på høsten. — Nei triveligere plass enn her utmed Flåtavanna — det fans itte .. hi, hi. Har du hørt slikt prat? Og den som ikke sladra til lensmann, det var nok gammel-doktern. Han hadde nok anet uråd og tatt med seg hemate både flatbrød og mjøl og sul —. Og så satte gammel-doktern seg til å skrive reseft, og den skulle hun levere først i doktor-garden, og hvis det fantes noe på lista, som mankerte der, så skulle hun gå på bua og hilse fra doktoren. Jo det var en underlig reseft han skreiv: Mjøl, stod det, og kjøttmat og lefse og kaffe og bronsokker og alt det gode, som tel er, og no er du så god, at du kommer og henter det straks på timen, du blir så lik, du orker gå til bygd's, sa han. Og når fisken tar til å gå til høsten, så skal du komme til meg igjen og betale for reseften med fisk, sa'n — så får jeg unner-søke om du er vørti no likere.

— Kjerringa var aldeles utsvelta hu måtta,

men den som fikk reterert a igjen, det blei nok gammel-doktern .. hi, hi.

Impressarioen er ferdig, og fortellingen er slutt for denne gang. Jensekastern hugger kloen ned i ildmørjen, leter ut en glo og tenner kritt-pipestubben.

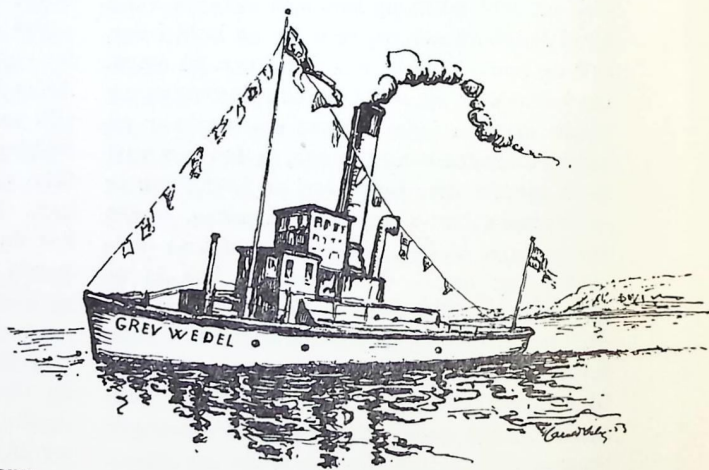
Det tar til å lysne av en gryende dag, og et strannsnipepar sitter og vipper med stjerten og holder på med morgentoiletet.

«Ser du den morrafuggeln du Jensekastern,» spør jeg. Vi tror nok vi er no'n svære karer både du og jeg, men vi er likevel no'n elendige heimeføinger mot denna vesle strannsnipern. «Mon tru det — sier Jensekastern og glåmer stort på fuglene, «er'n trekkfuggel denna au da tru?» Jo den karen har sett pyramiderne og kanskje Farao's grav, han Jensekastern. Og når vi går herhjemme om vinteren og blåfryser, så sitter han ved Nilens bredder i skyggen av traneflokkene, og undres på om det ikke blir vår snart hjemme i Norge og såvidt mye öl i lufta at Steinsfjor'n går opp.

„GREVEN”

av Tyrifjord.

En prosalyrisk beretning om slepebåten „Grev Wedel.” Bygd på opplysninger av inspektør Paul Paulsen, Ask.

Det står i avisa idag at «Greven legger opp og en ny, moderne båt skal overta drifta. Kjenner du itte «Greven»? Har du aldri hørt om'n før?

Da er det jammen på tide du får litt heimbygdskunnskap.

Ingen vet bedre beskjed enn *Paul Paulsen* fra Ask,

han kan saktens berette.

Ja bare hør:

Fra Adals- og Soknedalsskogene fløytes tømmer til Tyrifjorden hver eneste vår. Titusener stokker til bruk og fabrikker. I gamle dager ble tømmeret lagt i grimer og så fikk vinden stå for seilassen over fjorden til Vikersund. Som regel gikk det tålig bra, men ofte hendte det grimene havna i Svangstranda.

Så ble det beslutta, i 1874, å bygge en slepebåt for tømmertrafikken på Tyrifjorden. Aker mek. verksted tok på seg jobben og bygde båten i Vikersund. Den døptes «Grev Wedel» og så ble den sjø satt til jomfrutur.

Tolv hundre tylfter var første slepet og direksjonen var storfornøyd. Men siden tok den *tolv tusen* i slengen. I alt har den frakta vel ti millioner tylfter på fjorden jeg sikkert trur.

Ja «Greven» var grepa båt, det er sikkert og visst. Aldi no kluss me'n — den gikk støtt som ei klokke,

en trufast sliter i alle år. Og folka ombord var greie karer som kjente hver grunne og renne i leia og stod aldri fast. Om fjorden iblant kunne være litt amper kom «Greven» frem med sin last.

Se her har du skipperne gjennom åra, de stod for seilassen i alt slags vær. Vi har da sjøfolk skulle jeg mene, på Ringerike — kom itte der:

Anders Sundland, Røyse.
Kristian Schinnerud, Tyristrand.
Axel Schinnerud, Tyristrand.
Karl Bønsnes, Røyse.
Paul Paulsen, Ask.
Karl Kristiansen, Rud, Røyse.

Men nå skal «Greven» sjaltes ut — ja ja, og yngre krefter overta. Det er livets lov — vi får bøye oss for'n og tru det går bra. «Greven» har gjort langt mer enn vi venta. Den ros ska'n ha.

— — —
Han er ingen drømmer Paul Paulsen — å nei da, og slett itte sentimental, men stemmen blir varmere når han forteller om «Greven» og alle dens lågmælte bragder som best han forstår. Et hverdagens eventyr det var «Greven» i halvt hundre år.

Så la oss slutte vår lille beretning og samle oss om et solfagert syn: Junidagsblå ligger fjorden kring Røyse, en ørliten bris lager krusning der ute, og se:

En damper siger forbi så stille og sleper tusenvis stokker med seg, skogenes rikdom duver forbi. Se «Greven», sier godtfolk, og skygger for sola. Nå har'n gjort storfangst og skal på bytur. Det er så hugsamt at de må le.

Elling M. Solheim.

Slepebåten „Grev Wedel”

som i 78 år dro tømmeret over Tyrifjorden.

Når våren tiner, og vannet flommer, og gran og furu med elven kommer, da suller fløteren frisk sin trall så van og våt som en fossefall.

Fra Adals, Rands og Begna elv kommer tømmer, stuper ende ned fossene, roer seg i evjer og håer, så fløteren med sin lange hake må jage på. Tømmerstokker i tusentall, og alle skal de Storelva ned for der i oset å fanges inn i grima.

Ifjor var fløtninga i vassdraget på 300 000 tylter, mens det vanlege tall kan dreie seg om to hundre tusen. I krigsårene ble tømmerdriften sabotert så godt som mulig — tallet holdt seg nede på 40 000.

Det vesle skipet «Grev Wedel» — i daglig tale kalt Greven — dro i 78 år trutt og sikkert tømmeret videre på ferden til Vikersund. «Å lang tid tok det med ei skikkelig stor grime fra elveoset og ut til Vikersund?» «Vanlig regnet vi med 24 timer, men var det god bøl, så kunne vi klare det på 12.» Det er min gamle kjenning og venn, Karl Kristiansen Ruud som svarer til. Et kjært barn har minst to navn, og hans mange venner kaller gjerne den gamle skipperen på Greven for Dampbåtkal.

Karl har gått fra borde etter 55 års trofast virke i Tømmerdireksjonens tjeneste, og den veltjente Greven har takket av sammen med sin fører. — En kveld for ikke lenge siden satt jeg hos Grevens gamle kaptein og pratet om

skogen, tømmeret og strevet med å få det fram. Hvilke verdier har ikke dette gamle skipet hatt etter seg på slep? I den første tida var grimene ikke så store og mange som nå, men regner en sammen, så kommer en til at D/S Grev Wedel og dets mannskap i disse 78 år har dratt langt over en milliard stokker over fjorden. Milliard! Et astronomisk tall, og kroneverdien av alt dette tømret enn mere fantastisk. — Skogen og skogens virke var alt for landet vårt. Skogen ga oss hus og hjem, lys og varme, bohave og mangt og meget til prydelse. Vugger og varder, våpen og viking — og sist men ikke minst båter, som dro hjem det vi ellers trengte. — Landet var herjet og brent! Det var bare skogen som kunne frelse, og tømmerstokkene som Greven dro ble vekslet om i hard valuta. Hvorfor ikke rope et hurra for gamle Greven og de mange trauste menn som var med på jobben med å bringe den verdifulle varen ut til fabrikkene. Og du veltjente skipper på Greven må hvile og ha det godt etter slitet. Det er deg så velfortjent!

Visst var du kaptein ombord, og hadde retten til å befale, men aldri så jeg deg med gullsnorer. Du var som de andre i arbeidsgjengen, og alle var fra Røysebygda, som Tyrifjorden smyger så blidt omkring.

De to sønnene Mads og Henry var med på båten da han sluttet, og de fortsetter sammen med de andre: Johs. Aasbråten, Karl Ruud, Nils Lehne og O. Lehne.

Grev Wedel ble bygget på Nylands verksted, og var en sterk og solid båt, hvilket dens 78 år på baken vitner om. Båtens første fører var Anders Sundland, som er død for vel 50 år siden. En av hans etterkommert, frk. Kristine Fjeld, svarte på mitt spørsmål om bilde av bestefaren, at det neppe finnes noe. Etter Sundland overtok Christian Schinrud skipsførerposten, og på akkordbasis slik at han holdt mannskap. I Chr. Schinruds tid opplevde Greven å ha to fyrstelige personer ombord. En keiser og en konge, nemlig keiser Wilhelm den II av Tyskland og Oscar den II av Norge, og en slik begivenhet at den vesle slepebåten var keiser- og kongeskip er verdt å nevne! Det var den 4. juli 1890. De fyrstelige ekvipasjer svingte ned til Nes brygge, hvor Schinrud lå med sitt flaggsmykkede skip, som var pusset og staset opp med fine linoleumsløpere over hele dekket. Med flagg til topps stevnet Greven mot Skjærdalen brygge, hvor strandinger stod tett pakket for å

hilsede de høye reisende. Men hva skjedde? Keiseren tenkte på attentat, for med et brak tørnet Greven mot byggen. Farten var slått av for sent. Alt endte dog med munterhet og latter, og de høye fyrster tok seg en gledesskål i Lysholms verdensberømte linjeakkevitt. — For mange, mange år siden var jeg en dag et ærende inne på Kolbjørnrud, hvor kun den gamle enkefrue var tilstede, og det ble til en hyggelig prat om gammelt og nytt. Hun viste meg da en fin gullnål som hennes mann fikk fra keiseren etter hans besøk på Ringerike sammen med vår daværende konge, Oscar den II.

Sønnen Axel Schinrud overtok Greven etter sin far. Så kom Karl Bønsnes, og en tid etter hans dager førte Paul Paulsen båten, men så ble det Karl Kristiansen med kjelenavnet Dampbåtkal.

Opplevde du noe rart ombord noen gang? Rart og rart — noen skipperskrøner kunne vel også jeg dikte, men jeg holder meg helst til sannheten og sier at det gikk godt. Var det mange «fulle drammensere» å se i fjorden? For uinnvidde lesere kan forklares at de fulle drammensere er digre tømmerstokker som står på ende og er på god vei til å legge seg overende for godt. «Å jo, det er sikkert en masse søkketømmer i fjorden. De digre søkkvåte stokkene går ende opp så lenge, men der slike stokker treffer en motbakke med rotende, dubber hele stokken nedåt, og der hviler «den fulle drammenseren» sammen med tyltevis andre.»

På spørsmål om utstyr og redningsmateriell ombord opplyste Karl at det var et godt kompass, tilstrekkelig med livbøyer og alltid en robåt på slep. Det hendte rett ofte at man i skoddevær hadde bruk for kompasset, og fra årelangt virke var besetningen velkjent med hvor skjær og grunner er. Grev Wedel kunne ikke komme inn i Steinsfjorden, så en annen og mindre båt måtte dra tømmeret under bruene. Ruud har hørt at Tyrifjordens strender etter Reguleringsmålinger skal være 19 mil, men da jeg etter hjemkomst så over egne noteringer fant jeg strandlinjen til å være 178 000 alen etter et av løytnant Lindtho for 100 år siden tegnet kart. Omregnet i meter blir det 113 km., hvorav de 40 km. tilhører Hole, 17,8 km. Norderhov, 13 km. Lier, 31,5 km. Modum og 10,7 km. Tyrstrand.

En ny «Grev» er innkjøpt og den er i fart. Den nye er motordrevet Diesel, og føreren er

Karl Kristiansens svoger Harald Gomnes, som alt i mange år har vært fjordkar.

— I oktober engang drar Greven den siste grima utover fjorden, som da er rensket for alt drivtømmer. Greven går i «sitt vinterhimens hugstekarer forlengst har tatt fatt på blinken i åser og moer i dette uhyre skogsområde som sokner til Tyrifjordens vannbasseng. Brunen og Blakken får sin jobb med lunning og kjøring av tømmer ned til elvene, men en ny tid er snart på vei til å gjøre hestene overflødige, for overalt i vårt rike Buskerud fylke bygges veier til traktorer og buldozere som med

sine eventyrlige krefter vil lette folks og hesters slit i skogene.

I skogens skattkammer hviler folkets fremtid. Da tiden var inne, skapte skogen opplysningens tidsalder, og bar den frem på sin brede rygg, og så ble bøker og aviser båret ut til alt folket og inn i alle hjem.

Når gjøken galer i Frøysuåsen og auren hopper ved Breienlandet er det atter vår i li. Fløteren suller atter sin trall, og den nye Greven ligger parat i Storelva til å ta første grima. På en gang hadde den gamle Greven tolv tusen tylter etter seg. Det var føring det!

V.V.

Prestevalg og prester i Norderhov 1624 og 52.

Av O. Delphin Amundsen.

Etter kirkeordinansen av 1607 hadde menigheten rett til selv å velge sine prester. Ved ledighet i embetet skulde almuen tre sammen, velge 7 valgmenn, og disse skulde så sammen med provsten utpeke den nye prest. Hvis denne godkjentes av bispem, var valget sikret. For menigheten gjaldt det da, først og fremst å få en prest den kunde være tjent med, men utenomliggende økonomiske forhold kunde også spille inn. Det gjaldt særlig presteenken som måtte forsørgeres, og menigheten foretrakk derfor ofte den prest som med embetet var villig til å overta hende. Valgene resulterte av og til i rene absurditeter i så henseende. Ung prest kunde på denne måte bli tvunget til å overta en overgammel enke som kanskje hadde vært gift med både en og to av de foregående prester. Valgene gikk som oftest i orden uten at man får høre nærmere herom.

Da Norderhov presteembete ble ledig i 1624 var der dog strid i bygden om valget av den nye prest, og striden fikk kjedelige følger for seks av bygdens beste menn. Disse hadde hatt sin egen kandidat til prestestillingen — hvem dette var vet vi ikke nu —, men de har i fellesskap satt opp en supplication (ansøkning) hvor de skal ha fremsatt påstander som siden betegnes som «Løgnaktige». Tre av dem sies

dessuten å ha gjort «opprør og parlament på Frøshaug tingstue ved valget, vært opstudsige og motvillige mot Kongl. Majestets og den høye øvrighets (vel bispens) skriftlige befalinger i anledning av prestevalget». Deres oppreden ble forelagt selveste stattholderen og denne fastsatte klekkelige mulkter for de seks menn. Disse var: *Jon Sørvoid* som synes å ha vært hovedmannen (50 rd), *Torgeir Hønen* (50 rd), *Jacob Gjermundsbo* (50 rd), *Harald Færden* (25 rd), *Oluf Knæstang* (25 rd), og *Harald Øren* (14 rd), idet mulktene ble satt i et visst forhold til deres andel i forseelsen. Det var således alle sammen menn med gårdsnavn vi ennu kjenner.

Det var hr. *Willum Andersen* som etter dette forspill ble sogneprest i Norderhov. Han avforspill ble sogneprest i Norderhov 4. mai 1625, legger den lovbevalte ed for bispem 4. mai 1625, og er vel også ved denne tid tiltrådt. Hvor han tidligere hadde hatt prestetjeneste vites ikke. Han gikk i Oslo skole og var 1615 en av de seks alumner som her nød Kongens kost, og blir sammen år innskrevet ved Københavns universitet under navnet *Wilhelmus Andreæ Norvagus* — og har — navnene ble alltid latinisert der — og har mulig studert der noen tid.

Han var borgersønn av det gamle Oslo. Faren, borgermester *Anders Nielsson* satt der som kjøp-

mann i en meget stor virksomhet — opprinnelig skredder — og satt så rummelig i det, at det var i hans hus Kong Jacob av Skottland tok inn under sitt bryllup 1590. Hr. Willum mistet dog sin far omkring 1610, før han var ferdig med sin skolegang, og guttens valg av den lerde bane var vel skedd under påvirkning av farens brødre og søstre som alle tilhørte pretestandens. Mest bekjent av farbrødrene var mag. *Jens Nielsson*, biskoppen, og sentralskikkelsen i den lerde «Humanistkrets» i og omkring hans bispestol. Sitt fornavn Willum hadde han sikkerlig fra borgeren i Oslo, *Anders Willumsen* som vel var hans morbror, og kjent som leverandør til slottsbygningesarbeidene og utsmykningen av Akershus, som lagrettesmann, sagbrukseier, og som første gang nevnes da han omkring 1569 lå i herberge hos foran nevnte *Anders Nielsson*, sin senere svoger.

Hvordan hr. Willum var som prest i Norderhov det vet vi ikke. Tingbøker eksisterer ikke, og også andre kilder flyter meget sparsomme. Biskop Niels Glostrup uttaler seg noe svevende om ungdommens lærdom 1626 og 36, og presten får sistnevnte år en formaning av bispem.

Prestens inntekter bestod ved denne tid, utenom gebyrer for kirkelige handlinger, dåp, vielse og begravelse, vesentlig i de årsavgifter hver gård skulde betale som prestens lønn og presten måtte selv sørge for å få disse innkrevet, om nødvendig ved rettens hjelp. I så henseende synes hr. Willum å ha vært en mild herre, og hans ettermann måtte 1653 stevne almuen for å få inndrevet restanser fra hr. Willums tid.

Hr. Willum angis død 16. februar 1652 etter å ha vært sogneprest i Norderhov i vel 27 år og var således blant de prester som satt lengst i dette embede.

Ved hr. Willums død synes det også å ha vært strid i bygden om valget av den nye prest. «Noen av bønderne skal ha valgt en student *Jørgen Jacobsen Grell* (Georgius Jacobi Grel-lius), men valget ble underkjent fordi ikke alle vedkommende hadde tatt del deri». Grell ble istedet året etter kapellan i Fron, Gudbrandsdal, senere sogneprest i Vang, Valdres, og fikk ingen videre berøring med Norderhov. Student fra 1645 var han vel bare omkring 25—30 års alder ved prestevalget i Norderhov 1652 og istedet valgtes hr. *Malthe Christensen* til sogneprest. Denne må ha vært vesentlig eldre enn

Grell, og da han også overtok presteenken tør det ikke ansees umulig at dette hensyn — kanskje hun selv indirekte — har avgjort valget i hans favør. Hr. Malthe avla ed som sogneprest våren 1652, men døde allerede 1659 etter bare 6—7 års tjeneste i Norderhov.

Hr. Malthe var ved denne utnevnelse personell kapellan siden 1650 hos hr. *Evert Hjorth*, sogneprest i Stange og hadde vært gift med dennes datter *Marthe*, men hun var vel død innen 1652. Hr. Malthe var visst fra Båhuslen som ennå lå under Norge og Oslo bispedømme, og hadde endel slekt dernede i Viken. Hans søster var gift med presten i Foss, og hr. Malthe måtte 1656 dekke en gjeld hans bror stod i til en mann i Viken. Selv hadde han fra 1628 vært kapellan i Foss. Han sees ikke innskrevet ved Københavns universitet før denne tid, men om han har studert ved de andre universiteter det her kunde være tale om — Rostock eller Lund — er ikke undersøkt.

Snart etter sin tiltredelse stevner hr. Malthe som ovenfor nevnt, bønder i Norderhov for etterstående reeavgift både i hans egen og hans formanns tid. Da han her også krever formannens restanser, som jo var presteenken sak, er det grunn til å tro at han allerede da — før mars 1653 — er blitt gift med hende. Ellers drev han sagbruk i Skjærdalen og betaler derfor skatt både av sin skurd og for sin sagmester og dreng der.

Om hans egne familieforhold vites hittil bare at han hadde en datter *Anne Malthesdatter* som skal være død 1661, og at hendes fars søster *Maren Chistensdatter*, enke etter sognepresten hr. Christopher Iversen i Foss, krever en arv etter denne sin brordatter utbetalt i 1669.*)

*) Navnet Malthe forekommer nokså sjelden i Norge. Men i Norderhov finnes noen personer med dette navn noen tid etter hr. Malthes tid. På lagmann *Jørgen Philipsens gård Kittelsby* finner vi en *Malthe Malthesen* som leilending fra 1678 — vel den samme som ved værmor, en *Jens Malthesen* og mange av Norderhavs almue forholder den neste prest hans prestelige rettigheter. Malthe Kittelsby nevnes oftere i tingbøkene, både som lagrettsmann og i forbindelse med skoghugst, tømmerleveranser og annet, men det har ved denne anledning ikke vært mulig å utrede hans familieforhold.

Presteenken — hun het *Anne Madsdatter* — får her et avsnitt for seg selv. Først gift med hr. Willum Andersen som gjennom kongebrev av 29. august 1648 sikrer hende et godt enke-sete etter sin død, derpå med hr. Malthé Christensen, hvem hun også overlevet, etter å ha skjenket ham en datter. Hun skulde således ved hr. Malthes død 1659 være en dame på noe over 50 år, og vel et godt parti. Dog ble hun visst sittende som enke til sin død. Hun synes lenge å ha hatt tilhold på prestegården, også etterat den neste prest, hr. *Otte Jacobsen* hadde tiltrådt embetet, og også etterat hun med dennes hjelp hadde fordrevet leilendingen på gården *Vestern* som var prestebolens jord og nu utlagt presteenken. Hun nevnes ofte i tingbøkene i begynnelsen av 1650-årene, og synes å ha vært påpasselig når det gjaldt hennes rett.

Hun har også rettssak ved tinget på Frøshaug 25. februar 1661 hvor hun stevnes av presten hr. *Christopher Hjort*, men saken ble utsatt fordi det var formelle feil ved stevningen. Hun ble meget gammel. Biskop Hans Rosing omtaler hende 1691 som eldgammel presteenke, så nødlidenle at hun lever i armod. Gården *Vestern* hadde hun som frigård ennu 1680. I ethvert fall levet hun meget lengere enn angitt i A. Steinhamars «Norderhov».

Siden vi her har beskjeftiget oss sålenge med prester i Norderhov for omkring 300 år siden, kan sluttelig nevnes en episode fra prestegården 1660. Presten skulde trolove Jon *Halkinsrud*, og sto i samtale med ovennevnte presteenke Anne Madsdatter. Da kom en Ole Svenske og eplet seg inn på dem, det utviklet seg til slagsmål, en veritabel brytekamp hvor presten og svensken veltet seg omkring på gulvet. Saken ble innrapportert for bispen, og denne påla hr. Otte å sørge for at svensken ble behørig straffet for dette sitt overgrep. Alle nærmere detaljer finnes ennu bevart i tingboken.

I det tidsrom vi her har behandlet var der i Norderhov først en nordmann som prest i 26—27 år, så en Båhuslening i 6—7 år, og den neste prest har. Otto var en danske, fra København, men det er tross alt svært litet vi kan få vite om deres virksomhet som prest, dertil er det for få samtidige kilder bevart.

Kilder: Akerhus Lensregnskaper, div. pakker, spesielt 1624/25, Bang: Den norske Kirkes Hist. i 16. Aarh., Geistl. Edsprot., Kb.havns Univ.Matr., Oslo Kap. Forh.prot., Stath. Extr. Prot., B. Svendsen: Oslo Hamars Prestehist. mskr. i Univ.bibl., Hallingdal - Ringerike tingbøker, Akerhus Stiftsamtstuerregnskaper 1676—80.

O. Delphin Amundsen.

Thorvald E. Solberg.

I SKOMSKØTTE —

Skomskøtte er på ringeriksmålet ikke selve skumringen, men det skuggefallet like før som brer seg som lodne flaggermusvinger over skog og vang og kommer som et varsel mot vindusruta.

Og det var nettopp i dette halvlyset at jeg en kveld kom vandrende inn mot Vegårdsfjerdingen. Dette hendte like etter første verdenskrig, og jeg hadde i ryggsekken noe som skulle få ansiktene til å tine opp både hos Anna og Anders, selv om de var aldri så slitne etter dagens strev; jeg hadde med en god pose med kaffe! Men det var gått år og dag siden vi sist møttes, og for å være sikker på at begge var i live hadde jeg først sett innom på Berger og hilst på en dame som visste alt om alle i bygda, nemlig fru Sara

Moe. Hun var ikke for ingenting brordatter til Jørgen Moe. Fra kongevegen svingte jeg endelig inn på en liten smal sti og fikk øye på husa — de ørsmå, kjente husa.

Jeg ble stående og lye, nyte den kjente låten når en kar står og «knerter og høgger» kveldsnår ved; at Anders tok vare på grankvisten var noe jeg kjente til fra før.

Da jeg kom inn sto en eldre kone og stelte med noe borte ved grua.

— Kveld, Anna.

Hun tverrsnur seg og blir stående og stirre på meg.

— Nei, det er lenge siden, sier jeg, — men når du får sett på meg ei stønd og fått litt på kjelen, så blir du nok snart mer kvassøgd.

Å, nei, er det *du*, sier hun. — Ja skam var det om jeg itte skulle kjent deg på far din og på bror din. Sett deg!

Anders kommer inn med et digert veafange som ramler bort i veakassa.

— Jeg synes nok jeg skulle, sier han, — men er det itte — å jo, nå kjenner jeg att deg, vælkømmen, men håkke er det som har skikki deg helt hiti her?

— Jeg må bekjenne at det er en kjenning av oss alle sammen, og at jeg kommer rett fra Sara på Berger.

Kjelen kommer på bordet like fra grue slik det skal være, duk på bordet fra den aller underste skuffen i dragkista — brunt koksukker som hun klipper opp med sukkersaksa, alt er slik som jeg kjenner det fra barndommen hjemme hos de velsignede husmennene og konene deres, et stort fat med både fattigmann og goderåd trylles fram, og med mange unnskyldninger for at «dette itte er likere» setter vi oss inn til.

Anna setter seg ikke, hun svinser att og fram over golvet.

— Du, Anna, har liggi noen flerføldige år på Viksetra, begynner jeg forsiktig.

Hun kommer raskt over golvet og «hytter» mot meg med en kraftig arbeidsneve: — Å, du har saktens hørt det av hu Sara. Ja, jeg har liggi på Viksetra i treogfjorukjue år, og ennå hadde jeg vel orke et års tid eller to om itte'n Anders hadde vørti så forderva i ryggen.

Anders har slått den gloheite drikken på skåla og sitter og blåser den litt kaldere: — Hå, det er nå itte bare søtsaker å være gjetar da, sier han, — sjøl om en er kjent på skauen som i vestlomma si. Har'n krøtter som er trøllete og som er begynt med å ville ligge borte og itte komme hematte tel kvelds — så jadden har'n itte *der* vidder og valse over, dom sier det ska være to kvartmil bare Kroneskauene dom kaller, jeg trur nå helst det er mer. Ja, det er å kaste seg fra den eine granåsen og bort på den are og lye og lye så øra står som på flaggermusa, har dom greid å miste vekkene sine krøtera au da — så er det en fin leik.

— Ja, men lördagskveldene da, Anders, sier jeg, — med alle krøtter inn og folk som kommer opp fra bygda.

— Å ja, du veit at slike kvelder kan være nøggelig gromme, medgir han.

— Anders, sier jeg, — åssen var det den som-

mern at det var så nøggelig varmt at du ønska deg skodde?

— Å dettane har du hørt på Berger, sier han. — Ja rektinok var det en heit sommar for år sea, det var så varmt at flua datt ner ta vegga, og i skauen var det slikt surr av klegg og åt at dom var fælug tel å eta en stakkar opp — og så en kveld kom Bergerfrua opp på setra: «Å, er det ikke deilig med all denne herlige solen, Anders?» sier hun Sara.

Deilig med sola, svarte jeg, — jeg går bare og ønsker meg kald skødde, jeg, skødde så svart og så kjukk at om jeg sette nevan borti, så vart det ståendes att et åpent høl etter nevan min.

— Akkurat slik var det jeg har hørt denne passasjen, sier jeg, — men sola ble vel ikke borte for *det*?

— Å nei, men jadden kan det være skøddi innpå, da kan dom endå få prøve seg om dom trur dom er nohali kjente men *krøtter* går skødde, det vanter inte.

Dør går stillferdig opp og inn kommer en kjekk unggutt som hilser og setter seg bort til bordet ved vinduet.

Anna kommer med mat til ham, og jeg får greie på at Anna og Anders er besteforeldre til denne gutten. Gutten hører til en gjeng på halvhundre mann som ligger ved Gagnumsetra inne på Krokskauen og graver en kanal som skal ta tømmeret nordover, for de gamle tømmerrenene er blitt falleferdige.

Dette er noe til eksperiment ved en løftedam ved Heggelivann, så går tømmeret ned til Skorta, går gjennom Storflåtan og Vesleflåtan og Hauken og Svarten og Kringla og like til Lauvlivannet, derfra er det rake elvevegen ned til Bogstadvannet.

Gutten forteller rapt og greitt, snart er han ferdig med maten og stryker på dør.

— Ja, men nå er det ikke langt igjen til Åsakroken, og det var vel derfra at gammelkjerraten gikk opp? spør jeg.

— Ja gammelkjerraten fins det da spår etter ennå, den, hugger Anders i. — Det var *Anker* da, veje, vet jeg, som åtte digre skauer oppe i Valdres, og han blei gift med ei av døtrene tel Baron nere på Bærumsverket, så fløtte Anker tømmeret sitt — og itteno mindre enn titommers topp, fyst ner tel Spirillen, så gjennom Ådalselva og like til Tyrifjords, varpa det så inn til Åsa og hadde denna digre kjerraten tel

å dra tømmeret oppgjennom bratte berga og opi Damkjøn for å få det til Bogstad det au da måtta. Det var itte mindre enn *tolv* løftedamer åsen oppetter, og den allerøfste het *Tollern*, og damhus var det for folka for hverevige dam, ja det var liv! Den ti var itte dagpenga store.

— Var det ikke ved Toller'n at det spøkte, Anders? spør jeg.

— Ajo, det var enda han Anders Vestigarn som låg og vakta Tollern, kjerringa has het Gunhild, og hu var fra *Lore*. Og en kveld dro kjerringa opp tel Tollern for å se om han Anders og gjøra roreint i damstua tel helga, så fant dom på at dom skulle gå ut og kjøre opp de siste stokka som lå i dammen nerafor. Som sagt så gjort, dom ut og tel å kjøre tømmer over kjerraten. Men itte før hadde dom fått hjula i gang, så glapp haken ut av en diger furustokk og den tunge jarnlenken kom flygende om øra på å Gunhild og'n Anders, så dom måtte hive seg ende ner for å berge livet.

Det var som farian, sa'n Anders, han.

Det var som farian, svarte det borte i berga.

Han Anders tente en tyrifakkel, han, og lyste borti berga for å se hvem det var som svara, men han såg ingenting, men det ropte

«Anders i Vestigar'n og Gunhild fra Lora nøytt dere i hus vil dere leva på jorda.»

Og de som itte gjorde vegen lang inn i damstua og tel å gjøra opp en diger varme på grua, det var nok a Gunhild og'n Anders. Men mandagsmorran gikk kjerraten så fint og stilt som aldri før, det skulle være tyst i helga, kan du veta.

— Ja detta var en underlig passasje, Anders, sier jeg, men du som har liggi så mang ei natt åleine *innpå*, du har vel sett eller hørt einkvart du au?

— Hå jeg kan itte si at jeg har vøri ta dom som har vært aller verst ute, men det har hendt meg noe som jeg har grunna på og som jeg nok syntes var nokohali stussli.

— Skrømt da vel —?

— Hå jeg veit itte, men jeg låg og høgg inne ved Flagene itte så langt unna Flagsetrene, du er da kjent innmed der, du. Så var jeg fælug en lørdagskveld, litt seint var det nok vørti, men jeg hadde att en tørrtøpp som jeg drev og plundre og ville ha med meg heim tel setra, og der ble jeg gående og rusle og stelle, og det varte og råkk før jeg lå meg.

Best jeg så ligger og kaldrøyker så får jeg

høre at det begynner og rusle og gå utafør døra der veastabben sto, og det prate som ta mangføldige følk. Ja rettnå kommer det fremmen, tenke' *jég*. Men da det varte og råkk og ingen kom inn, så sto jeg opp og gløtta på døra så dom skulle se å finne fram. Men utaføre var det stilt som i kjerka om natta, vøllen var rimete, men itte et spår å se.

Den passasjen har jeg grunna nokohali mye på, men jeg syntes nok det var nærepå stussli . .

— Underjordiske da vel, sier jeg og rekker Anders tobakkspungen min, — enn på Laulivøllen du —?

— Nei rekti rolig er det visst itte der heller, dom hører det kommer kjørere der om nettene, har jeg hørt jeti. Men du som er fra Stein, har vel hørt at det er utrygt borte i Gonerenga.

— Ja men er det noen som kan fortelle at de virkelig har sett noe der da, Anders?

— Å det vanter itte at folk både har sett og hørt. Du veit dem har det for det at det har budd en mann der som var så lei tel å stæla, og det var dødsstraff denti for å stæla. Han hadde hos seg en gjetargutt, og ventelig så *visste* gutten for mye. Så slo'n ihjæl'n og grov ner'n i løkka der i Gonnerenga. Det er denne gjetargutten da ventelig som går att.

— Har *du* selv sett denne gutten, Anders?

— Nei, det har jeg itte, men jeg kjenner nøggelig væl en truverdig kar som har stått og set'n aldri så lenge. Da kom'n gåendes over løkka, kløyv over skigarn og gikk inn i underlåven som står der ennå.

— Ja, men kunne ikke det vært en levandes gutt da, Anders?

— Hå nei veje, du tar nå *vel* itte mist på levandes følk også dauinger, *lell*, det veit nå *vel du* som er født på Stein.

— Enn *nissen* da, Anders, spør jeg, — har *du* sett nissen?

Anders vrir litt på seg, så sier han:

— Jeg veit ingen som har kjent nissen nøyere enn den gamle kårmannen på *Gihle*. Detta visste jeg om, og så spurte jeg'n en *gong* åssen nissen virkelig såg ut. «Han vart så *rar*, og da var'n alvar mest grøssamt.» Men så sa'n, som en skugge vorsam: «Nissen,» sa'n «er bareste som en skugge!»

Dans og dramatikk.

Det å danse er en meget gammel sport og den dyrkes av alle folkeslag jorden rundt, ikke bare av ungdommen, men av mange helt opp i de grå hårs alder.

Dyrene danser også på sin måte. Det er f. eks. noe som heter «kalvedans, som her dog ikke må forveksles med pottost der i mange deler av landet blir benevnt som kalvedans. Kua er heller ikke verst til å danse når den med rompa i været i ryttmiske byks skjener inn i sporten. Selv hesten som jo kan dresseres til litt av hvert, har en medfødt gave i sin bekjente gallop. Denne hestens dans har menneskene forresten adoptert og benyttes ofte i de små timer, når en er kommet så langt som til kåpedansen. Skal en dømmes etter det som er skrevet og fortalt om fuglene, så kan disse både synge, spille, danse og leike. Det henvises i så henseende til uttrykkene svanedans, århånespill, tranedans og tiurleik. Nok om det.

Hensikten var kun å berette litt om dansen og dramatikken i Ringerikes hovedstad Hønefoss.

Ungdommen her og i omegnen har såvisst ikke stått tilbake når det gjelder dansesammenkomster. Det er etterhvert blitt adskillige lokaler, hvor dansen går, og nu har en fått Schjongslunden folkepark utstyrt med første-klasses anlegg for de dansende. Den gamle dansesal i lunden begynte nemlig å bli noe humpet av mange års slitasje. Dramatikken er også tilgodesett med en stor og tidsmessig friluftscene i Schjongslunden og mindre men til husbehov brukbare scener i Lokalet Ringerike og i Håndverkeren.

Anderledes stillet det seg i gamle dager, la oss si for 70 år siden. Dengang var der ikke mange steder hvor en kunde ha innendørs dansesfester. Riktignok kan Hønefoss byhistorie av 1915 fortelle om «Skaugsalen» (nu Handelskolens gaard), hvilken betegnes som byens «festivitetslokale» ved siden av «Billedsalen (Odnæsstuen) i Glatveds hotell. Disse lokaler har selvsagt vært benyttet til mange festlige sammenkomster — også til dans, særlig i vinter-

halvåret. I sommertiden stod ungdommen ikke opprødd for danseplasser. Særlig var «Titut», Eiklikastet, Tatermoen og Vesternsletta yndede danseplasser, hvor gutter og jenter fant hinanden og ofte knyttet varige intime forbindelser.

At Hønefoss også har hatt sine «låveball» fremgår av beretningen om at gjestgiver Elling Amundrud eide Apotekerløkka og en større strekning ovenfor Rieberbakken med påstående låve. Denne låven ble gjort ren og åpnet for ungdommen til dans og lek hver 17. mai og St. Hans.

Doktor Arnt Johan Schjong som eide eienommen Sundet fra 1849 til sin død i 1889, hadde også et godt hjertelag overfor ungdommen og for folket i det hele tatt. Det var han som åpnet Schjongslunden som folkepark, bygget stor overbygget dansesal samt et vistnok primitivt, men dog anvendelig scenehus og ønsket folket velkommen til festlig samvær med musikk, dans og dramatisk fremførelse. Og folket kom dengang som nu i flokk og følge. «Titut» og de andre danseplassene gikk snart i glemmeboken. Schjongslunden er blitt det samlende sted for hele Ringerike. Her har dansen gått, skuespillere opptrådt og mangeslags tilstelninger arrangert år etter år i over 70 år.

17. mai-festlighetene har også vært henlagt til Schjongslunden og som regel med fullt hus. god underholdning og ditto stemning. Ved en slik fest for henved 60 år siden fikk man også noen overraskende ekstraforestillinger. Det var storflom og alle lavere deler av Schjongslunden var fylt med vannmasser. Vannet strømmet inn gjennom inngangsporten og stod som en sjø et par hundre meter innover helt til scenehuset som stod i vann, og langt lenger. Dansesalen og kafeen stod dog på det tørre, men på hver side av «fjorden». På et smalt sted bakenfor scenen var der lagt en lang men smal planke over vannet. Her ble enhvers balansekunst satt på prøve. Oftest gikk det bra, men mange gikk i vannet, især på morgenkvisten, og selvfølgelig til stor fornøyelse for de mange øyenvitner.

En episode som fant sted i selve «stordam-

men» foran scenen, kan heller ikke tilbakeholdes. Det var strålende solskinn og speilblankt vann hvori omgivelsene avspeilet seg, så en rent kunne få lyst til å nynne: «Der ånder en tindrende sommerluft». Da dukker en hvitmalt båt opp mellem lundens slanke trær og med sakte åretak avanserte den inn over den blanke flate. I splitten foran i båten satt en mannsperson, ved årene likeså og på toften bakenfor satt en dame — alle vel kjente. Det var virkelig en vakker entré — men akk! båten støtte mot et undervannsskjær i form av et oversvømmet ekstra dansegulv. Dermed var ulykken ute. Splittmannen falt baklengs og hodekuls tilvanns og havnet på dansegulvet. Der var dog ingen fare for livet, og folket jublet, mens splittmannen berget seg opp i båten. Farkosten med de sjøfarende fant det nu rettest å gjøre vende-reise inn mellem trærne og den forsvant snart for publikum øyne.

Dette var en av det gamle Hønefoss store dager med fanetog, taler og sang, horn- og strenge-musikk, lek og dans og dramatisk vanngang.

*

Skuespiller *Harald Otto* slo seg i begynnelsen av 90-årene ned i Hønefoss, hvor han sammen med sin hustru, Ignatie, og frk. Hilda Fredriksen, assistert av typograf, senere stortingsmann Anders Buen og muligens flere, holdt en rekke forestillinger. I vintertiden benyttedes en provisorisk scene på Avholdssalen og om sommeren i Schjongslunden. Det var selvsagt bare småstykker som oppførtes, bl. a. scener av «Jeppe på Bjerget» og «Andersen, Lundstrøm og jag» m. fl.

I sin bagasje hadde han dog manuskript til større saker som krevde stort oppbud av sceniske krefter. Som den smarte mann han var ordnet han saken på en enkel men effektiv måte ved å sammenkalle til et møte til dannelsen av en dramatisk forening.

Protokollen fra dette møte er i behold og lyder:

«Aar 1892 den 15. juni sammentraadte i Schjongslunden endel interesserte til forhandling om stiftelse af en dramatisk forening for Hønefos og omegn. Efter endel debat angaaende denne sag tegnede følgende sig som medlemmer af en saadan forening: A. J. Schjong, Olaus Bye, Jørgen Erichsen, L. E. Windju, B. Ødegaard, H. Gjessing, Joh. E. Bye, O. J. Kaldager,

Jac. Olsen, Gartner N. Olsen, S. Saastad, A. Buen, O. J. Cederholm, P. J. Cederholm, E. Petersen, Anton Petersen, O. F. Lagesen, W. Iversen, Harald Otto, Hilda Fredriksen, Ignatie Otto, Gina Bye.

Derpaa foretoges valg af en komité paa 3 medlemmer der skulde fremkomme med forslag til love for foreningen. Valgte blev: A. J. Schjong med 19 st., O. Bye med 16 og E. Petersen med 9 stemmer.

J. Hansen. (Sign.). A. Hovde. Jørgen Erichsen. L. E. Windju.»

Under et møte 24. juni s. år uttalte Harald Otto at der snarest burde forsøkes med oppførelse av noen stykker og at de som ønsket det, på dette møte burde tegne seg som aktive medlemmer av foreningen. Følgende tegnet seg: Jørgen Erichsen, Joh. E. Bye, O. J. Kaldager, L. E. Windju, B. Ødegaard, A. Buen og P. T. Pedersen. Senere kom der flere til. Harald Otto skulde være instruktør sålenge han ble boende i byen, mens A. Buen skulde være hans etterfølger.

Foreningen fikk sine lover og gjennom en aarrekke spilte den en flerhet av stykker både på Avholdssalen, i Schjongslunden og i Lokalet Ringerike, noen ganger også offentlig.

Sin største glansperiode hadde foreningen mens den hadde sine festlokaler i Riddergården. Da hadde den 130 medlemmer fra by og land og faste møteaftener med opplensing, lek og dans og ved større anledninger i forbindelse med fremførelse på scenen. Og festkontingenten var rimelig, ned til 50 øre pro person.

Foreningens historie ble dog ikke særlig lang. I det bevegde år 1905 i desember holdt styret sitt siste møte hvor spørsmålet om på hvilken måte man skulde kunne dekke den foreningen påhvilende gjeld — ca. 37 kroner — ble drøftet. I dette øyemed heftet styret seg ved å holde en offentlig forestilling til inntekt for foreningen. Dette ble slutten.

Men Harald Otto fikk sitt ønske om stort mannskap oppfylt, så han kunne gå til oppførelse av «Anna Colbjørnsdatter og svenskene på Norderhov». Alle roller ble besatt og et stort oppbud av stridskrefter fremkalte den effektive slagets tummel.

Har Schjongslunden noen gang vært full av publikum, så var det ved dette stykkes første oppførelse. Det innbrakte Harald Otto adskil-

lig mynt som var med å danne grunnlaget for hans videre karriere. Det ble forøvrig fortalt at Otto den natt ikke turde legge seg på grunn av frykt for at tyver kunne bryte inn og stjele.

Frk. Hilda Fredriksen fikk også en aften til inntekt for sin private kasse, dog ikke med så fett resultat som Harald Otto.

Hermed var Harald Ottos virksomhet i Hønefoss avsluttet. Han forlot Hønefoss umiddelbart etter de to sistnevnte spilleaftener for å etablere seg under større og bedre sceneforhold i hovedstaden — dengang Kristiania.

L. E. W.

Pjåkerud.

Her på skrivebordet ligger en stor haug med «Pjåkerud-papirer», og skulle en gi seg i kast med etter disse dokumenter å lage en formelig gårdshistorie, så ville den kreve minst like så mange sider som det er dager i en uke. Her er et kongebrev, hvoretter mannen på Pjåkerud fikk løyve til å føre opp ei sag. Her er omfangsrikt dokument fra Justitsrådets dager. Justitsråden? Jo, det var den best kjente skikkelse i sin tids Ringerike. Peter Georg Boll, sorenskriver over Ringerike og Hallingdal, med bosted på sin eiende gård, Veisten i Norderhov. De aktstykker som bærer hans navn er utskrift av saksbehandling om fisk fra Vælern.

I lange tider hørte Pjåkerudgården til Storøyagodset, og der på Storøya holdt mektige proprietærer til huse. Luth, Nachshow, Walter, Arctander — alle så kjente navn fra 17. og 18. århundres historie. Pjåkerud lå like inn til Holleia, hvor bjønn og elg titt var å treffe. Storflugl flakset over alt, så det var ikke noe å betenke de mektige herrer i at de hadde sikret seg denne gården, hvor de kunne finne avspenning ved jakt og fiske der inne på markene, hvor storskogen svaiet. Fisk var det nok av, og fiskeriet i oset hørte gården til. Det var mange herligheter i Pjåkerud og på Holleia. Den mektige Jacob Luth bodde på Ringerike i 50 år, og han var i noen år — 1657—1667 — fogd i distriktet, men han gjorde seg som sådan mindre kjent, men som eiendomsbesitter og gruvespekulant er han nærmest berømt. Det står i annalene at han drev kobbergruve både på Tyrstrand og i Soknedalen. Tidlig kom således Pjåkerud til å ligge i et industristrøk. Sag og mølle var det ved elven fra Vælern.

I 1797 var det prosess mellom Arctander og Nachschows arvinger om eiendomsretten til

Pjåkerud, og ved høyesterettsdom i nevnte år fikk Nachschows arvinger retten på sin side, og de løste inn gården, men solte den like etter. Og med den nye eier kom gården i bygdefolks eie. Han het Nub Garhammer f. 1756 d. 1825 og hans etterkommere har siden vært på gården og er det ennå. Men i handelen til Nub fulgte ikke saga med, så Nub sto oppradd med å nyttiggjøre seg gårdstømmeret, men det er råd for uråd. Han søkte kongen om løyve til å føre opp ny sag, og det fikk han.

Kongebrev datert 23. februar 1803.

I mange år måtte Nub Pjåkerud svare for seg i den sak som eieren av Storøya, Jacob Walter, hadde lagt an mot ham for unnlatelse av å levere kontraktmessige 60 ørretter årlig fra Vælern, og ved Justitsrådens dom av 20. januar 1806 ble Nub dømt til å levere 240 ørretter til Walter på Storøya, eller betale disse fiskes verdi etter uvillige menns sigelse. Forpliktelsen til å levere fisk til Storøya skulle bortfalle så snart Øya var gått ut av Walterfamiliens eie.

Den sag som fra gammelt hørte til gården lå nede i dalen, hvor Christian Hals drev med stort mannskap på sagtomt, og det var vannet fra Vælern som skulle skaffe kraften til vasshullet. Uberettiget stengte Hals dammen ved Vælern med den følge at Nub ikke fikk nytte fiskeanlegget i elva. Nub henvendte seg til fogden Bredrup, som 5/10 1829 innfant seg på Pjåkerud og *in optima forma probante* dekreterte at Vælerndammen skulle åpnes.

— — Men med tiden ebbet det mye ut med ørretten og den fete siken i Vælern. Mindre og mindre ble det også av det som tasset og flakset i Holleia, men langt innover markene behøver en ikke å gå før en kommer over dype søkk i

Pjåkerud gård.

jorda som uten tvil er merker etter dyregreaver. Den for et par år siden avdøde Hans Johnsrud som kjente Tyrstrand historie bedre enn enhver annen, sa meg engang at han kunne påvise flere jernblåster inne på Holleia, og det må være å håpe at det i hans etterlatte papirer finnes noteringer om jernblåstene og andre minner fra svundne dager som Johnsrud så flittig studerte.

I en av sine avisartikler gjorde Johnsrud god rede om Mikkel Skolemester, Mikkel Nubsen Pjåkerud, og forteller at Mikkel som soldat var med i fektningen ved Onstadsund. For å slippe fra videre tjeneste søkte Mikkel om å bli skole-

mester, og det ble innvilget. Han tok et kursus på 3—4 uker hos klokker Larsen i Norderhov, og Mikkel ble en duelig skolemester. Han var en stor røslig kar, velklædd og med fint sølvkjede i lommeuret.

Mikkel Pjåkerud var født 1795 og døde 1881.

Thor Pjåkerud var Nubs eldste sønn og han brukte og bodde på gården sin hele tid, men fra 1887—1904 var fru Thora Roscher hjemmelsinnehaver. Hun ga skjøte til Thors sønner Hans og Johan. Begge de er død. En tredje bror, Thorvald, er også død, men gården er for ikke lenge siden overdratt en dattersøn av Thorvald, slik at Nubs slekt fremdeles er på gården.

V.V.

Forhistorie omkring Stavhella. Av Karl Vibe-Müller.

Traktene omkring Stavhella, — jordene nærmest Tandberg gård, og selve gravfeltet Stavhella, — kan fremvise arkeologiske funn, som tyder på at folk, helt fra gammel tid, har bygget og bodd på dette høyplatå midt i Ringerike. Det er umulig å si noe om bosetningens utbredelse og størrelse, men vi kan tidfeste bosetningen. En del økser av stein, en flintkniv og et par andre gjenstander, vitner om at her har levet folk så langt tilbake i tiden som i yngre steinalder, d.v.s. ca. 2000 år f. Kr. Nu kan De kanskje innvende at folk ikke nødvendigvis behøver å ha bodd her oppe, fordi om gjenstandene er funnet her. De kan ha vært mistet av folk som streifet om på jakt, men hadde sitt faste tilholdssted på andre kanter. Vi vil se litt på gjenstandene som er funnet, hvad de kan fortelle oss:

Fra Tandbergmoen har man en stor øks av stein, en såkalt skafthulløks. (Der er laget hull i den til skaftet). Ved siden av fant man en halvferdig øks av samme type, og på Øvre Tand-

berg et fragment av en lignende øks. Det er den halvferdige øksen fra Tandbergmoen som tyder på at steinalderfolket har bodd på stedet, og hatt sine verksteder i nærheten her. Det er nemlig ikke sannsynlig at jegere, har bragt med seg en såvidt uferdig øks på jakten.

Mens vi nu er på denne siden av Stavhella, altså på vestsiden, må vi nevne en øks av granitt og en finnekniv, som begge deler er funnet på Tandberg.

På østsiden av Stavhella, nedover mot Hesselberg, har man også funnet gjenstander som tyder på en tidlige bosetning. Vi kan spesielt nevne en fin steinøks med skafthull som er funnet på Hesselberg. Den er av en annen type, lettere og mere enkel enn de som er funnet på vestsiden. Skafthulløkserne kan i det hele tatt variere adskillig i form og størrelse, — men de sorterer under samme gruppe økser i arkeologisk henseende. Og det kan kanskje være av interesse å nevne at denne øksetype finnes spredt i et ganske stort antall over hele

Største gravhaug på stavhelle.

Syd-Norge og Skandinaviens. Det har i fagkretser vært adskillig diskusjon om anvendelsen av de forskjellige typer skafthulløkser. Noen mener man har vært benyttet til tungt arbeid, som hakker til jordarbeid, eller som rotøkser ved rydning av dyrkningsteiger. Andre økser har ved sin form appellert til fantasien; vi tenker oss at de kan ha vært høvdingens verdighetstegn, eller at de kan ha verdi som kultgjenstand. *En* ting er man imidlertid enig om, og det er plasseringen i tid, nemlig til siste halvdel av yngre steinalder, med overgang til bronsealderen, og at de «lever» et stykke ut i denne.

Vi kan således med sikkerhet fastslå at der har vært bosetning i Stavhella-området i denne periode. Flintkniven som er funnet innen området, passer helt inn i bildet forøvrig.

I yngre steinalder var dyrkning av jorden for alvor kommet i gang i Norge. Folket sve ned skogen over et område, — ryddet undav røtter og ubrente, store trær. — Så blandet de sammen jord og aske, — kanskje med den nevnte type skafthulløkser, — og i denne blanding sådde de. Som såkorn benyttet de hovedsakelig

de sorter som vi kjenner nu, men sortene var ikke så utviklet og foredlet som kornet er i dag.

I den følgende periode, — bronsealderen, — er det meget mulig at der har bodd folk i Stavhella-området, selv om vi ikke har noen funn som skriver seg direkte fra denne tid.

Jorden har vært dyrket helt frem til yngre jernalder. Og nu kommer funnene igjen. Det skyldes nok for en stor del at folkemengden er øket, og at man begynte å legge gjenstandene som gravgods i hauger spredt omkring.

Hverven gård hører også med til Stavhella-området. Herfra har vi fått flere og gode funn. Eldre jernalder, d.v.s. tiden omkring 200—400 e. Kr., er representert med en beltestein av kvarts.

Fra perioden som følger, nemlig folkevandringstid, har vi et pent gravfunn, i form av et tve-egget jernsverd, og en kniv av jern, dertil rester av et skelett, kranium, og en del bein. Graven, som ikke var synlig over jordens overflate, lå litt ovenfor Hvervingårdens hovedbygning.

Navnet Hverven er meget gammelt, går tilbake til eldre jernalder. Navnets første del, Hverv, eller som det opprinnelig er skrevet, Hvarf, betyr krumning, eller bøyning. Rett nedenfor gården gjør Storelven en bøyning, like overfor Juveren. Derav har gården fått sitt navn.

Også i vikingtiden ble jorden på Hverven holdt i hevd. Han satt der, vikingbonden, og styrte og stelte eiendommen han hadde fått i arv fra steinalderens og folkevandringstidens bønder. Og han har etterlatt seg verdifulle minner i form av gravgods. Ett av funnene be-

Billedstein fra Tandberg, Sigurd Favnesbane.

stod av et jernsverd, en spydspiss og et høstingsredskap, nemlig et sigdbladd av jern.

Av et annet gravfunn kan vi nevne et par ovale spenner av bronse. Disse spennene ble båret av kvinner, og på grunnlag av gravfunn fra andre deler av landet, vet vi at de ble plassert en på hver skulder, til å holde oppe et seleskjørt. Disse spenner, som var meget karakteristiske kvinnesmykker i vikingtiden, var oftest fint dekorert.

På Tandberg og Tandbergmoen satt også en vikingbonde, og han hadde som gravplass det største og prektigste sted i miles omkrets, nemlig Stavhella, eller Staffhella, som det sannsynligvis het i eldre tid.

Man har spekulert en del over navnet, og dets opprinnelse, og tolkningene har vært mange. Men en av dem virker mere sannsynlig enn de andre, og det er en kombinasjon av runestein og stedsnavnet. Stavhella skulde med andre ord peke direkte på en bauta. Når vi nu vet at der omkring Tandberg er funnet adskillige stein med runeinnskrifter ned gjennom tidene, større og mindre, får antagelsen større gyldighet. Innskriften på et par av steinene er umulig å tolke, på en annen er innskriften tolket galt, man har ment der har stått: Her ligger 800 mann begravet. Den sistnevnte stein er funnet i en gravhaug på Øvre Tandberg, sannsynligvis på en av de gravhaugene på Stavhellaområdet som ligger nærmest gården. Steinen er borte i dag.

En av de store og vel bevarte runesteiner er den som nu ligger på Ringerikes Muesums tomt ved Norderhov kirke. På den er skrevet: Her

hviler Guttorm Sleikir, lille gangdage, dødsdag (og sjelemessedag). Steineinnskriften å dømme fra det 12. århu

På jordene ved Tandberg er det o en kombinert rune- og billedstein. I holdsvis smal, og ganske høy, og d hakekors, med fire små figurer.

En annen, og kanskje ennu mer stein, er et fragment av en større bl Ringeriksgranitt. Det er også en bil motivet fremstiller en orm, som ha stukket gjennom halsen. Det er e sagnet om Sigurd Favnesbane, som tegnet.

Midt i denne egn, som har bra interessante funn: jordene omk og høydedraget mot Hesselberg, hella, med mange ennu urørte gr haugene vi gravet ut i sommer, g intet sensasjonelt funn. Den størs neholdt en del keramikkskår og den minste et skiferbryne og en l kam. Men det utelukker ikke a graven ved siden av, eller kar litt lenger borte, kan ligge nett vilde gjøre Stavhella til et ennu for gammel kultur, enn det er l er der, — vi føler det under bjerkene, det ligger i et enkel i et gammelt, fint forarbeidet v og billedsteinen, som bringer sag oss. — Ja, Stavhella, med sine ligger i sannhet midt i en sfære kulturhistorie.

Karl

„IN MEMORIAM” eller gravskrift?

Frå gardbrukar Andreas Oppen fek eg for ei tid sidan utlånt nokre gamle dokument til bruk for gards- og ættesoga for Oppen, og millom dei var og det eg her gjev att nedanfor. Om dette er meint som eit «In memoriam» (minneord) som skulle offentliggjeras eller om det er framlegg til gravskrift torer eg ikkje segja for visst. Å døma etter dei bokstavtyper som er brukt kunne ein helst tru at det er framlegg til gravskrift, som enten skulle støypast i jarn og leggjast over grava, eller målast på ei tavle av tre. Det kan kanskje også tenkjast at det

var tenkt å målast enten på F og så bli sett i glass og råme veggene i heimen til den avlidne bokstavrett slik som det er skriv

Dødens Dag er bedre en fød som døde i Herren, tii den gjør e deres møye, den er deres ved og siæls Himmelfarts dag, af c Haab betragte vi støvet, af c Hvilende, i livet gudelskende i

Live Helges datter Røsseng, Hun saae først dette verdens lys den 27de November 1749, og ingik i ægteskab den 6te april 1769, med velfornemme Ole Røsing, Blev same af gud velsignet med 11 Børn Hvor af 1 søn og 5 døtter igien lever og mormoder til 5 børne børn. 4 sønner og en datter er for Hende i evigheden, hvor hun efter en Haard sygdom i 13 uger blev samlet med dem i guds rige, og fandt der enden av bekymringer, men Begyndelse til alle ønsker, natten til den 13de december 1799 i sit alders 50 aar og 11 dage og ægte skabs 31 aar. Hun var en forstandig og omhyggelig Huusmoder en troe Ledsagerinde, Paa livets bane for sin dybsørgende mand og 6 børn en kiærlig og trofast søster, de trengende sikke tilflugt, Hvad under om Hun savnes af dem alle, men mest af mand og Børn der udgyder ømmeste og taknemmeliges taare, ved hendes ende.

Da ieg glad i døden under
gik min tid bag skygger ned,
ieg fik Liv ved iesu vunder
derved arv i salighed,
min forsoner kun ved dig
fant ieg vey til Himmerig
mere fik ieg ey fornøden
Paa den troe gik ieg i døden.

Ende.

Rettskrivinga som er bruka i dette skrivet er som ein ser svert ujamn, og det tyder på at den som har skrive det ikkje har hatt så mykje greide på rettskriving, men bokstavane er bra

og difor trur eg helst det må vera ein hell annan målar som har laga dette som framlegg til minnesmerke over avlidne.

Denne Live Helgesdt. Røsseng var frå Hallingby i Adalen, og datter av Helge Olsen Hallingby og kone Gunhild Tronsdt. Riishovd, og høyrte såleis til den truleg eldste og mest utbreidde ætta på Ringerike i dag. Elles viser eg til det A. Lagesen har om henne og mannen i «Ringerikske slekter» b. III s. 316:

«Ole Jonsen Loe eller Røsseng var født på Lo i Haug 1738. I 1769 blev han gift med Live Helgesdatter Hallingby. Han var da enkemand efter tidligere ekteskap med Lisbet Halvorsdatter Wang, fra Vang i Jevnaker, som var død paa Lo høsten 1764. I begge ekteskaper hadde han barn, hvorav enkelte døde tidlig. 1 søn og 5 døtre (av andet ekteskap) naadde voksen alder. Sønnen var Ole, døtrene Gunhild, Lisbet, Berte, Inger og Marie. Alle blev gifte: Ole med Karen Sophie Dorph, Gunhild med Ole Pedersen Skougstad, Berte med Gulbrand Eriksen Tandberg, (hans første hustru), Lisbet med Christofer Pedersen Lie, Inger med lensmann Michael Breien (hans annen hustru), og senere med Anders Aslesen Oppen, og Marie med Ole Torkildsen Bjøre, Krødsherad, senere med Christofer Dahl, Holla i Telemark.»

Så langt Lagesen. Vil ein sjå etter hjå Lagesen så finn ein at Live og Ole Røsseng har ei mengd etterkomarar på Ringerike, Hadeland og andre stader, og likeeins i Krødsherad har dei gjennom Bjøre-ætta mange etterkomarar. Og mange av dei har sett sterke merke etter seg.

Erling Bjørke.

Hurums dagbok.

Foran mig ligger en ganske liten bok «Raadgiveren ved Skindød og andre pludseligt paa-kommende Livsfarer,» oversatt fra svensk og utgit i Christiania 1843. Der er mange og gode raad som «syntes passende at udbrede blandt Almuen» dengang, især paa landet med lange veier til doktor, og hvor der ved ulykkestilfælder ofte blev gjort ting som lægen ønsket ugjort. Men det er allikevel ikke den trykte del av boken som interesserer mest. Anden halvdel av den lille boken bestaar av blanke sider som eieren har benyttet som en slags dag-

bok. Papiret var dyrt og sjeldent, og de smaa sider er tæt beskrevet med meget fin skrift. Det er korte notater av en bonde; meget av det angaar utsæden og veiret, men det røber sin Eiermand og det gir et litet indblik i livet paa Ringerike i 1850—60 aarene. — Boken er skrevet av Syver Hurum, bedstefar av den nuværende Syver Hurum paa Sætrang i Haug. Sidstnevnte Syver Hurum har været en meget nyttig mand for Ringerikes Muséum. Mens andre skriver eller taler, handler han. Ved auktioner har han et vaakent øie for hvad som er av interesse at

spiste Koen Graadona sig i hjelp paa Kløverhaa.» — 24. juni 1865 fik de godt Regn efter langvarig Tørke.

I 1858, 20de til 21de mai frøs Potetesgræsset i Gaang-jordet paa Hurum. — Fjeldene bedækket med sne den 26 mai, og atter sneet 28 sammes. — 1857, 21 mars har han hos A. Bjørnstad kjøpt 2 flasker «simpl Wiin à 36 /: g ¼ pd. petum. — I mai var han i Holmestrand en tur, og den 23 december skydset han Ole A. Nordbye fra Christiania til Hurum for 1 Spd. 3 Ort. Reparerte ogsaa hans ur for 3 Ort.

2den november 1855 begynte han «at holde «Ringerikes Ugeblad» og i 1856 begyndte Ole Alfsen Hurum at holde samme avis med ham.

21 juli 1856 gjorde de pligt-arbeide i Domholdt-gaden. — Trøgstad bygningen brandt den 24 feb. 1858, fortæller han.

«Isen gik op den 20 mai 1855 og var saa sterk den 19de mai at jeg kunde gaa paa den. Syver Hurum.»

1855, den 17de juli fik Eling Amundrud laant 200 Spd. av Hans Olsen Gomnæs som Syver Hurum var vidne paa.

I feb. hos Gøske kjøbt Frakke-fôr 5½ Al. à 3 .., dertil Silketvist — 8/: og 4 Dokker Silke 12/:

I mai 1855 faar de abbor i Teinen, og 23de samme maaned hørte han Lærken.

Han noterer 18 juni at «Landin Borka ga Syver Hurum et brunt føl. Og: 1 Maaned og 6 dage haver tvende av Larssens Jomfruer været her paa Hurum og reist den 6 august.

«Det første Damp-træn som gik fra Drammen til Berger-station paa Hadeland skede den 12 Oktober 1868 og medhavde Kongefamilien.

Saa noterer han: At Friheten og den politiske Enhet ikke kan forenes i Tyskland, at et under

prøissisk Førelse istandbragt enigt Tyskland vil blive den tyske Friheds og folkelige Udviklings Grav.»

I oktober 1868 kjøbte han Blaaen som da var 9 aar, og i december Sorten, ogsaa 9 aar gammel. — I 1869 kom Brasenen for anden gang til Hurums land den 14de juni og den 23de juli var Jernbane-dampbaaden for første gang i Steens-fjorden.

Ole Alfsen Hurum faar laane en «reisebeskrivelse i det hellige Land» av en tysk teolog, utgitt 1844. — Saa har han flere notater om Lesseps og hans Suez-kanal som blev paabegyndt 1859, færdiig 1869.

Johan Olsen Hurum, naboen, forærer ham 10. nov. 1869 tisphevalpen Spøra.

Bondeven-Forening i Hole ble holdt 13. mars 1870 paa Bjørketangen. — Carel Handels-svenske været her 21. jan. 1870, fortæller han.

Saa er det valg forsamling i Hole kjerke 17. juni 1870. 151 stemmeberettigede. Distriktsfor-samling i Drammen 23 juni.

Indre-vindusrutene blir sat ind i Størøys (Bryggerhus) kammeret. — 25 nov. 1870 dalte de franske luftseilere ned paa Lifjeldet i Telemark.

I 1871 var nytaarsdagen en solskinsdag fra Morgen til Aften, skriver han, og saa slutter boken med beretningen om hans søn: Anders Syversen Hurum blev syg av Lungebetændelse den 8 februar, hentet lægen 14, 16, 1.....

Anders S. Hurum blev frisk igjen og levet til 1897.

Syver Hurum var født 1801, døde 1871, like efter sin kone Agnete Olsdatter Lohre. Da snekeren gjorde kiste til hende, sa Hurum at han selv heller ikke ble gammel, du kan gjøre kiste til mig med det samme. Og 3 dager efter var han død.

Om jarnpeisen på Sandumsetra.

Etter «Krødsherad» s. 83: «Jernpeisen på Sandumsetra med årstallet 1773, er støpt ved Sognedalens jernverk. Ovnens skriver seg antagelig fra Ole T. Bjøre, og Kristi Olsdatter og bærer årstallet 1804 på en plate og 1805 på en anden.»

I fall disse 2 platene høyrer med til peisen så er ikkje heile peisen støypt ved Sognedalens jernverk, for det vart nedlagt nokre år før. Det vart truleg ikkje støypt nokon ting der etter 1800.

Erling Bjørke.

Gammelt fra Holleia.

Av Anders Viljugrein.

Litt om seterbudeia Ellen Allergodt, bjørnejakt og den store brannen i 1868.

I gamle dage var 30 setrer i drift i den delen av Holleia som tilhører Tyristrand. Det gjorde at mye folk hadde arbeid i skogen hele sommeren, og det skapte liv og rørsle.

En kjent seterbudeie var Ellen Allergodt. Hun var født på Krokskogen 1828 og var datter av den ofte omskrevne Berthe Steinsvollen. 12 år gammel kom Ellen til Lars Aslesen Berggården som gjeterjente og levde resten av sitt liv i Tyristrand. Det var dårlig skolegang den tiden ca. 1840, men Ellen var skarp og flink. Datteren i Berggården Anne Larsdatter underviste henne så hun lærte godt å lese og skrive. Som voksen tjente hun hos Christen Ihlen og ble der kjent med Ole Engebregtsen. De giftet seg og kjøpte senere småbruket Allergodt. Ellen ble en dyktig mor for sine mange barn. Det var trange tider i hennes oppvekst og hun tålte aldri å se at det ble sløset med maten. Da fortalte hun sine barn om en hellig mann som gikk langt uti vannet for å berge 3 byggkorn. Ellens yngste sønn Andreas Allergodt lever 84 år gammel og ellers har hun mange etterkommere både i Tyristrand og i Amerika. Blant de siste er den 75-årige Johan Karlsrud. Han reiste som ung gutt til Amerika, men holder forbindelsen med heimbygda vedlike. Han ville gjerne ta en tur til gamlelandet, men barn, barnebarn og farmen med de 45 kuer binder ham.

Ellen var på setra i over 50 somre. Det var mye bjørn og gråbeinn som skremte buskaper i de åra. Engang sommeren 1842 mens hun gjette i Kalbuhalla kom en bjørn til flokken hennes. Ellen fikk såvidt berga livet. Dyra ble helt ville, og bjørnen reiv sunn ei kvige og drepte en «nuggete» sau.

Bjørnstillingsåsen ligger nordvest for Rønne-tjern. Der ble det skutt flere bjørner. Den siste ble felt av Elling Engen, Hans Berggården og Guldbrend Svenskerud. De to siste var bøsse-makere. Guldbrend gjorde «beintrifler». Kula gikk beint og roterte ikke. Han støpte kula i munningen og delte den i 4 deler «kløvninger». Det var 2 bjørner som lå og gnog på åta. Begge

Fra Rønnetjern på Holleia.

Hit bar jegerne den siste bjørnen som ble skutt på Bjørnstillingsåsen nord for Rønnetjern. Et gammelt kart viser en fiskerbu ved tjernet. Foto: Lars-Egil Viljugrein.

stupte av smellen, men bare den ene var truffet. Det var en diger bjørn. Karene knytte ihopes frambeina og bakbeina på den og så hogg de seg ei raje og bar den på akslene sine. Den var så tung at når en av karene falt, så falt den andre og. Slik kom de frem til Rønnetjern. Noe senere la Martinius Nakkerud ut en gammel blå hest som åte der. Det kom ingen bjørn, og Andreas Allergodt og far hans kjørte beina nedatt. De ble brukt til beinmjøl. Martinius la også ut åte på Nilsebråstallinga ved Nakkerudkollen. Andreas Presterud gikk på fuglejakt og hørte innslaget av en tiur på Nilsebråstallinga. Han hadde bare ei lita hjemmelaga rifle med seg som han brukte på fugle-jakt. Mens han lå på lur, kom en bjørn fram på åta. Den lå og gnog hele natta, men Andreas turde ikke skyte med den vesle børsa. Det ble skutt på bjørnen etterpå av andre, men ingen fikk den.

Gråbein huserte ofte slømt blant bølingen. Torkild Engen fortalte at når han i 1850-åra

kjørte ved fra Rønnestjenn, hadde han med en lang kårde på lasset. Den stakk han etter gråbeinen med når den ble for nærgående. Kården er nå på Ringerikes museum.

I Ellens setertid raste den store brannen på Holleia. Det var i juli 1868. Sommeren var varm og med langvarig tørke. En fisker hadde vært uforsiktig med varmen. Han hadde dratt en tømmerstokk ut til varmeplassen i bekkeleiet, og i den begynte det å brenne. Det var ved Storetjenn. Her kunne varmen blitt stengt etterat det var brent 20 mål. Men det var ingen ledelse eller orden enda, derfor måtte det bli en katastrofe. Det var sterk vind fra sydvest. Mot kvelden ble det nordavind. Det dura som det sværeste tordenvær. Skogsfolka kjempet tappert med å renske opp gater. Nils Bakåsen, Lars Svenskerud, Peder Sandum, Hans Berggården, Peder Chr. Stigsrud og lærer Lars Andersen — for å nevne noen — var med i forreste linje. Et kompani soldater, under ledelse av kaptein Seip, kom tilhjelp. De rasta ved Tyrstrand kirke. Kapteinen ble sint på en

skogeier som ville nekte ham å rø ned skog. «Vi er ikke kommet hit for å ligge stille», sa Seip. Ved Haugfoss gikk varmen over elven, så det brente et stort røfte på Modum. Ved Tromperud ble det rødd ei stor gate. Da hadde brannen rasta i 3 døgn. Men den lørdagskvelden kom det striregn. Det hjalp slik at de fikk stanset varmen mot Nakkerudvollflaget og Tre-tjernsmyrene. Men da var flere tusen mål verdifull skog brent ned til ubotelig skade for bygda. Den voldsomme brannen gjorde inntrykk på folk i vid omkrets.

En gammel Bærumsbonde Anders Kjensli (død 1946) hadde som 9-års gutt sett brannen på Vestsiden fra Krokskogen. Han kunne aldri glemme det forferdelige flammehavet og den skrekk og uhygge som fulgte.

Det er nå snart 50 år siden Ellen Allergodt la vandringsstaven ned, og seterbruket i Holleia er det forlengst slutt med. En ny og mekanisert tid har holdt sitt inntog i skogene våre, der hvor før bjørn og gråbein tusla rundt.

Anders Viljugrein.

VIVAT NORGE.

Vivat Norge og årstallet 1720 sier oss at denne sjeldne glasspokalen er et minne fra stor-krigens slutt. Denne krigen som Ringerike fikk så stor føling med. Slaget på Norderhov 28./29. mars 1716 og slaget på Nordkleiva 16. april samme år er godt kjent av alle.

Gjenfortalt i alle tider ble beretningen om Anna Kolbjørnsdatters og Pål Puttens tapperhet, om oberst Løwens tur som fange utover bygda, der han så menn med så rare hatter. Det var soldater som var avløst fra vakten på Krokkleiva.

Finnes det mange håndgripelige minner fra den tiden? Vel endel. Vi har i første rekke å nevne Anna Kolbjørnsdatters mausoleum, minnestøtten over henne, og andre minnestøtter på Norderhov kirkegård, Pål Putten-støtten på Lisletta, den gjenreiste minnestøtte på Nordkleiva for å nevne de viktigste. På et av feltene av Peder Aadnes's veggmalierier på Hesselberg kan en se drakter fra den tiden, og en kan spesielt merke seg hattene som vakte den svenske oberst interesse. I gårdsdammen på Hole prestegård fant man for endel år tilbake en kanon-

kule og et sverd. Begge dele uten tvil fra krigen i 1716. Kanonkulen ble forevist vårt lands mest kjente krigshistoriker, oberst Johannes Schjøtz, som kunne stadfeste at kanonkulen var fra den tid. Akkurat maken ble funnet i en gammel gård i Viken, sa han.

I folkeminne i Hole har levd den tradisjon at de svenske soldatene som falt på Krokkleiva, etter foranstaltning av en kone på gården By ble brakt til Hole kirkegård og der begravet i det nord-vestre hjørne som siden er kalt Sven-

skeroa. Ettter henvendelse til det svenske krigsarkiv i Stockholm har man fått navn og nummer på mange av de svenske soldatene som falt, og det har vært lansert en plan om at en minnestein skal legges på fellesgraven der i Svenskeroa.

Krigen 1716—1718 ble fra norsk side ført med stor taperhet, og den endte med nederlag for Sveriges heltekonge, Carl XII, som falt ved Fredriksten, og jeg vil i forbindelse med dette gjengi en gammel strofe som en fisker fra Hvaler leste for meg:

På Klippens topp mot skyen ren,
står gamle Fredriksten.
Her var det Carl den XII falt.
Her var det Norges ære gjalt.

Mannhusingen eller om De vil Hjemmevernet var med og viste stor taperhet under denne krigen, og en kan gå ut fra som sikkert at den gamle bygdefanen ble båret den gangen. Denne gamle bygdefanen fra Hole er en stor sjeldenhet, og hvorfor ikke søke den brakt tilbake, for eksempel til Hole nyreiste kirke? Den oppbevares i Hærmuseet på Akershus, og jeg kan gjengi hva daværende konservator ved museet oberstløytnant Skaar sa: Vi hadde her ved museet 3 bygdefaner, en fra Ringeby, en fra

Ullensaker og så denne fra Hole. Ringebufanen er sendt tilbake til bygda. Tradisjonen forteller at fanen fra Ullensaker ble kalt Kjell-Stubfanen.»

Bygdefanen er av hvit silke og er av størrelse 160 x 155 cm. Midt på duken er en stor ekekrans, og inne i den «HOLE». I øverste venstre hjørnet bokstavene «R.R.» I Hærmuseet fantes ingen skriftlige opplysninger om fanens innsendelse, men i bygden har en hørt at den ble sendt inn i den tid Anders O. Fjeld var ordfører i Hole.

Så tilslut om den fine glasspokalen fra 1720. I oktober 1720 ble det sluttet våpenstilstand og like etter fulgte freden til Fredriksborg, og dermed var den store Nordiske krig slutt. Den hadde svekket landene uhyre, men folk jublet da de hørte fredsklokkene, og til feiring av freden ble slike «seierspokaler» støpt. Kanskje er den som står avbildet her den eneste som finnes igjen. Originalen ble forevist en av ekspertene på gammelt glass, bokhandler Hauff, som i sin samling har mange sjeldenheter, men ikke denne.

Er den laget i Norge? var et av spørsmålene til herr Hauff. Nei, Norge hadde i 1720 ikke noe glassverk. Nøstedtangen glassverk kom i sving flere år etter, så en kan gå ut fra at pokalen er støpt i Tyskland. V.V.

Da Hølekjerka brant.

Vi skrev mandag den 24. mai 1943, midt i svarte krigen, men ellers en fin dag fra morgenen av. Ut på eftan tyknet det til, så en kunne vente tordenvær, og ved 3-tiden kom et alvorlig smell, så mange som ellers ikke er redd tordvær, kvakk med det samme. Ikke lenge etter løp en mann etter veien i retning kjerka, en til og enda flere etter. Å er det på tids? Kjerka brenner! Når varmen er laus, sier instinktet at en må være der hvor faren er på ferde, og på en knapp halvtime var alt mannfolk, ja kvinnfolk med samlet der nede. Bleike av rørelse var de fleste. Den høyreiste soknepresten hr. Landmark, bevarte fatningen, og han tok ledelsen med å redde det som reddes kunne. Når varmen

er laus, fører menn krig, men her var våpen ikke forhånden. Ikke vann, og telefonen var i ulage så maskinpomper annet steds fra ikke kunne tilkalles. Tyske soldater var tilstede. En av dem var forvissnet om at det var engelskmennene som hadde vært ute.

Flere og flere bygdefolk kom tilstede og bivånet til sin store sorg at den eldgamle kjerka ikke var mere. Så lenge det lot seg gjøre ble redningsarbeidet inne i kjerka under hr. Landmarks ledelse drevet iherdig. Altertavlen, lysemarks kronen, 7 lysestaker, døpefonten, brudestolene, mange bilder og treskulpturer, alt sølvtøyet, et dåpsklæde fra 1694 og kirkebøssene ble reddet. Til og med golvøperne ble båret ut. En høy-

reist, ung mann, Nicolai Hafnor — nesten lengre enn presten — var den siste som var inne og hentet — da en lysekrone. Men så sa Landmark stopp, og straks etter styrtet taket sammen.

Det brant og ulmet i dagevis. Veggene i den gamle steinkjerka stod nakne igjen. Skulle disse rester av det eldgamle byggverket fra Håkon den Gamles tid få stå, og kunne disse meter-tykke gråsteinsvegger nyttes i ei ny kjerke? Funksjonærer fra Riksantikvariatet kom opp og besiktiget. De sa ja, og den gamle steinkjerka blir som den var.

Forlengst er ny kjerke under tak, og folket ser med forventning hen til den dag da nykjerka kan innvies. Klokkene i tårnet er alt på plass, og ved Martin Helgeruds begravelse på Hole kjerkegård lørdag 15/8 ble klokkene for første gang brukt.

Like etter brannen skrev en frue som er født i Hole, at ingen steds var det så vakker klang i kjerkeklokkene som heme i Hole. Hennnes barn- domshjem var like ved Holekjerka, og hun hørte dem hver søndag og alltid når en var til jords. Klangen var for henne de hjemlige toner.

Klokken er et musikkinstrument *sui generis*, dens klangvirkning er høyst egenartet og avviker fra alle alminnelige instrumenter. Klokkens vesen er for legmannen en gåte, for viden- skapsmannen et problem og for den musikalske et mysterium, slik er i korthet det fenomen blitt karakterisert som klokkeklangen frambyr.

I branntomten fantes ikke så lite av godset fra de gamle klokker, og dette godset med noe kopper og tinn som ble skjenket, fikk man ganske snart støpt en liten klokke, som i en stuppul ved gravkappellets vegg har vært brukt inntil nå da også storklokka er på plass, støpt av Olsen Nauen.

Ei kone i nabolaget sa da hun hørte kjerke- klokkene pånytt: «Å nei som klangen ligner den gamle.»

Den nyreiste kjerka, den oppussede kjerke- gård, den store grønnkledde vangen med preste- gården i bakgrunnen er et prospekt av stor skjønnhet. Med de fredeligste omgivelser. Åker og eng, velstelte hus og en flott allé der oppe. Når en tenker på Jean François Millets berømte maleri «Angelus» så kunne det like godt være fra Hole som fra ei landsbykjerke i Frankrike. De to personer på Millets maleri bøyer seg i ydmyghet da de hører klokkene — —

Det kunne om klangen fra kjerkeklokkene skrives adskillig.

— — — «da vet jeg i dalen klokkene slår, da ringer fra tårnet det sammen.»

Ordene kjenner alle fra Jørgen Moes dikt «Sæterjentens søndag.»

Bjørnson hørte også klokkene da han med sitt følge kjørte frem gjennom strålefyrd i søndags- stillhet og klokkelyd.

I folkevisa om Margit Hjukse heter det:

Og Margit ho satt med sin handtein og spann, då hørde ho Bøherads kyrkjeklokker klang. Å, no hev eg vore i berget i fjortan år no lengtar eg heim til min faders gård.»

Og slik kunne en fortsette med gjengivelse om kjerkeklokkene i litteraturen. Salmedikterne har fått impulser av klokkene. Både Blix, Hov- den, Landstad og Støylen. Kling no klokka! Ring og lokka — — —

Barn har større fantasi enn voknse, og kan- skje er de mere vak for å fatte tonen med øret. Derfor er det at barn kan regler om klokke- klang — —, ding—dang dalang — — Torstein smalang — syster i Bergskjenn, makjen i Trond- hjem — — ding — dang dalang.

De fikk klokkene til å si det de ville — et samspill var det, og trolig nynet barna på Røyse noe som kjerkeklokka sa. Og så «ellet» ungene — og sa Ole doff-kinkeli ane koff.

Er dette et minne om Olav Dolorosus og den irske helgen Kingl Kahn —.

Med klokkestøpning var adskillig overtro forbundet. Bukkeblod og sølv måtte eltes oppi, men Olsen Nauen bruker ingen slike knep for å få den rette klangen. Men det er «rippen» det linjeforløp av innersiden og yttersiden på en klokke som fremkommer ved et vertikalt akse- snitt som skaper klangen. Etter «rippen» formes det Brett hvorved klokke modellen «trekkes» under formingen. Den er klokkestøperens egent- lige hemmelighet.

Det er i litteraturen meget å finne om kjerke- klokkene. Olaf Platou har skrevet en avhandling om klokkene som musikalske monumenter, og om overtroen som knytter seg til klokkene er meget samlet. Mange har sikkert lest verset om gutten som i nattens mulm og i stor redsel måtte trevle seg opp i Mora kjerka ved Siljan sjø for å skrape irr av klokka. — —

Like etter Holekjerkas brann i 1943 ble det utgitt en liten bok med historiske opplysninger om den gamle kjerke, men brosjyren er for lengst utsolgt i bokhandelen.

HØNEFOSS Teglverk og Kalkfabrik

– Under samme ledelse –

Tlf. Sentralbord 34-112-264-1136

Teglverket direkte 264

JERN - BYGNINGSARTIKLER
MALERVARER - KJØKKENUTSTYR

10 METER UNDER DETTE BYGG LAGRES DET GODE HØNEFOSS BRYGG

Hønefoss Bryggeris
Øl.

Hønefoss Bryggeris
Mineralvann.